

Київський національний торговельно - економічний університет
Міністерство освіти і науки України
Факультет міжнародної торгівлі та права
Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Міжнародно-правове регулювання випуску та використання електронних грошей»

Студентка 2-го курсу, 11 м групи,
Спеціальності 082 «Міжнародне право»

Сергєєвої Анни
Сергіївни

Науковий керівник,
кандидат юридичних наук

Альонкін Олексій
Анатолійович

Керівник освітньо-професійної
програми
доктор юридичних наук,
доцент

Дешко Людмила
Миколаївна

м. Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....3

Розділ 1. Теоретичні основи обігу електронних грошей

1.1. Генеза виникнення та запровадження електронних грошей6

1.2. Теоретико-правове забезпечення запровадження електронних грошей.....13

1.3. Основні системи електронних грошей сучасності.....20

Розділ 2. Правові основи використання електронних грошей.

2.1. Формування та розвиток нормативно-правової бази електронних грошей.....34

2.2. Нормативно-правове регулювання операцій з використанням електронних грошей.....42

Розділ 3. Шляхи вдосконалення правового регулювання випуску та використання електронних грошей.

3.1 Сучасні тенденції розвитку систем електронних грошей та операцій з ними.....54

3.2. Основні напрями вдосконалення законодавства України у сфері регулювання обігу електронних грошей.....64

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

В даний час досягнення науково-технічного прогресу дозволяють робити покупки, не залишаючи свої квартири (робочого місця). Стало це можливим завдяки такому досягненню в області інформаційних технологій як всесвітні комп'ютерні мережі. З огляду на стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій, все більше правочинів здійснюється дистанційно – за допомогою мережі Інтернет. Так, за даними дослідження E-commerce Europe, у 2017 році обсяг електронного товарообігу в Україні збільшився на 31% до 1,5 млрд. євро, а число он-лайн користувачів сягнуло 21,9 млн. людей. [22]

Таке поживлення електронного товарообігу зумовлює поширення використання безготівкових розрахунків, а також електронних грошей і криптовалют як способів оплати придбаних товарів і послуг. Згідно із матеріалами Національного банку України, загальна кількість випущених електронних грошей за 2016 рік становить 40,5 млн. гривень.[23] За інформацією Bitcoin Foundation Ukraine, ще у 2014 році Україна входила у першу десятку держав світу, обслуговуючих мережу Bitcoin, та за кількістю власників Bitcoin-гаманців. [23]

Ступінь наукової розробленості теми. На сучасному етапі окремими аспектам обігу електронних грошей присвячували свої роботи Ю.С. Крупнов, С. Міщенко, Ф. Шостак, П. Березіна, А. Беліч, Б. Івасіва, Л. Красавіна, А. Мороз, М. Савлук, І. Пенькова, В. Усоткін, А. Дьяков, Д. Кочергін, С. Криворучко та інші. Правових засад функціонування системи електронних платежів у сфері електронної комерції торкався у своєму дисертаційному дослідженні І. Трубін (2012 р.). Втім, враховуючи новизну інституту електронних грошей, на сучасному етапі залишається чимало суперечливих питань та недостатньо розроблених теоретичних положень. Немає й комплексного дослідження проблем правового регулювання емісії та обігу електронних грошей, вимагають уточнення теоретичні аспекти фінансово-правової природи електронних грошей та їх видів, назріла необхідність вдосконалення законодавства щодо обігу електронних грошей в Україні. Крім того, у вітчизняному науковому дискурсі майже немає досліджень фінансово-правової сутності та правового статусу криптовалют, у той час як зарубіжні науковці, у тому числі країн пострадянського простору (А. Бегер, Н. Варфоломєєва, Д. Вахрушев, О. Волевіз, О. Зайцева, О. Железов, А. Квітка, Д. Купріянов, В. Кутирін, Д. Ломовцев, Д. Лскавян, Е.Мак, К. Нікітін, Е. Айганім, К. Сомік, А. Федоров, Д. Фролов, О.Чунарев тощо), приділяють зазначеному питанню пильну увагу.

Наукова новизна даної магістерської роботи, зумовлена тим, що враховуючи новизну інституту електронних грошей, на сучасному етапі залишається чимало суперечливих питань та недостатньо розроблених

теоретичних положень. Немає й комплексного дослідження проблем правового регулювання емісії та обігу електронних грошей, вимагають уточнення теоретичні аспекти фінансово-правової природи електронних грошей та їх видів, назріла необхідність вдосконалення законодавства щодо обігу електронних грошей в Україні.

Метою даної роботи є комплексний науковий аналіз нормативно-правової бази, яка пов'язана з регулюванням операцій з електронними грошима, а також розробка обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства та правозастосовної практики.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити поняття, ознаки та особливості електронних грошей та їх використання;
- з'ясувати правове забезпечення запровадження електронних грошей;
- вивчити характеристику систем електронних грошей;
- проаналізувати розвиток нормативно-правової бази електронних грошей;
- систематизувати регулювання операцій з використанням електронних грошей;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку систем електронних грошей та операцій з ними;
- запропонувати основні напрями вдосконалення законодавства України у сфері регулювання обігу електронних грошей.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які виникають при здійсненні операцій з електронними грошима.

Предметом дослідження є нормативно - правова база, яка застосовується при використанні електронних грошей, операцій з ними.

Методологічну основу наукового дослідження складають загальні методи, а саме: розділ 1 – це теоретичні знання, у пункті 1.1. використовується логічний, у пункті 1.2. - історико-правовий, у пункті 1.3. - системно – структурний метод . Розділ 2 – практична частина , у пункті 2.1. використовується порівняльно-правовий метод, у пункті 2.2. - аналітичний метод. Розділ 3 – це проектна частина роботи, у пункті 3.1. використовується метод прогнозування, у пункті 3.2. – метод моделювання. Принципи наукової діалектики дозволили виявити сутнісні характеристики досліджуваних процесів і форми їх прояву. В ході дослідження ми використовували фундаментальні положення теорії держави і права, теорії міжнародного права.

Теоретичну і нормативну базу випускної кваліфікаційної роботи складають монографії, дослідження, публікації зарубіжних авторів, а також наукові праці видатних міжнародних дослідників-правознавців.

Значна увага при підготовці роботи була приділено узагальненню та аналізу нормативно-правового матеріалу. Важливу роль зіграло вивчення практики, щодо обігу і використання електронних грошей.

Теоретична значимість роботи полягає в тому, що результати дослідження сприяють розширенню теоретичної бази, необхідної для комплексного розуміння правового регулювання операцій з електронними грошима в Україні.

Практична значимість обумовлена тим, що результати проведеного дослідження можуть бути затребувані українськими фінансовими інститутами, які зацікавлені питаннями використання та обігу електронних грошей.

Дане дослідження також може представляти певний інтерес для фізичних осіб у фінансовій, економічній та науковій сферах.

Структура магістерської роботи обумовлена поставленими цілями, завданнями та логікою дослідження. Робота складається з вступу на 2 аркушах, трьох розділів - основної частини роботи на 68 аркушах, висновків та пропозицій на 2 аркушах і списку використаних джерел на 8 аркушах.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

1.1. Генеза виникнення та запровадження електронних грошей.

Інтернет, як всесвітня мережа і доступна у ній інформація, з урахуванням всесвітньої системи об'єднаних комп'ютерних мереж, утворює глобальний інформаційний простір. З моменту створення мережі Інтернет суспільство регулярно використовує мережу, з кожним роком кількість тільки збільшується. Разом з під'єднаними щодо нього комп'ютерами, Інтернет, є підставою розвитку "інформаційного суспільства".

У нашій країні Інтернет почав своє історію 7 квітня 1994 року зі створення домена. Рік у рік множилися і розширювалися численні сервіси, впроваджувалися нові технології, з'являлися різноманітні послуги, надані через всесвітню мережу, з'явилася торгівля через Інтернет, стали надаватися різноманітні платні послуги. Як наслідок постало питання способу оплати цих товарів та послуг. Аби вирішити цю проблему було запропоновано просте та зручне рішення, так звані електронні (цифрові) гроші – електронні платіжні кошти, представлені в електронному вигляді.

У суспільстві завжди були і мабуть, завжди будуть гроші – умовні речі, що можуть мати будь-яку форму, технологічну оболонку, бути фіатними або нефіатними (приватними або державними), та в будь-якому випадку гроші – це те, що виступає в суспільстві у якості міри вартості труда людей, товарів, засобу обігу, засобу платежу, засобу накопичення. Очевидно, що нас оточує величезна кількість видів грошей, причому абсолютно різних.

Електронні гроші – це означення грошей чи фінансових зобов'язань, обмін та взаєморозрахунки з яких проводяться за допомогою інформаційних технологій.

Еволюцію електронних грошей умовно можна розділити на чотири етапи.

На першому етапі в кінці 60-х – початку 70-х років ХХ століття безготівкові електронні гроші мали вигляд записів на рахунках комп'ютерної пам'яті банків. Записи банківських рахунків з паперової документації переносилися на електронні носії.

Другий етап ознаменувався появою грошей у вигляді електронних імпульсів на пластиковій картці в другій половині 80-х років нашого століття.

Третім етапом в історії електронних грошей було поширення в середині 90-х років перших цифрових грошей і електронних гаманців. Технічно вони були представлені у вигляді електронних імпульсів на спеціальних пристроях. На відміну від електронних грошей попередніх етапів, новий вид представляв собою аналог банкнот і мав можливість виконувати повноцінну функцію готівки - функцію засобу обігу.

На четвертому етапі розвитку електронних грошей (перша половина ХХ століття) прогнозується розширення їх функціональності: гроші виступають не тільки мірою вартості і засобом обігу, але також і засобом платежу та накопичення, представляючи таке поняття як «світові гроші».

Історія електронних грошей бере свій початок з середини 20-го століття. Проте, вже з цього моменту електронні гроші постійно розвиваються і виявляються в нових формах і видах.

Термін «електронних грошей» довгий час використовувався як метафора для позначення різних технологічних змін у системі платежів, що відбуваються у розвинених країнах протягом 1970 – 1990х. рр. Ці зміни виявлялися в електронізації трансфертів на рівні оптових платежів, а також автоматизації міжбанківських операцій.

Дані зміни дозволили раціоналізувати систему управління платежами, знизити кредитні та розрахункові ризики, стимулювати появу нових фінансових продуктів, у різноманітніти засоби доступу до них.

Оптимізувати банківські послуги спробували в кінці 1970 року, але ця спроба була невдалою – були потрібні величезні капітальні витрати для створення широкомасштабних систем передачі інформації. Технічні можливості залишалися на досить високому рівні, а юридичні та адміністративні органи, що регулювали банківську сферу, були пов'язані з існуванням тоді «паперової системою» управління.

Перший офіційний безпаперовий переказ був зареєстрований ще в 1918 році. І місцем, де з'явилися електронні гроші, є США. ФРБ (Федеральний Резервний Банк) зробив переказ грошових коштів із застосуванням інноваційної своєї часу технології, телеграфу. Це була перша успішна спроба зробити переказ грошей без участі паперових банкнот. Однак цей випадок залишився в історії, як експеримент, але не більше.

Через 50 років, а саме в 1972 році, той же ФРБ створив розрахункову палату щодо забезпечення електронного обміну грошовими коштами. Звичайно ж, електронні технології перебували тоді на початковому рівні розвитку. Проте, саамериканський рік вважається початком створення системи електронного обігу фінансів. Але головним каталізатором появи системи електронних розрахунків став, звичайно ж, Інтернет.

Напочатку 90-х років ХХ століття, всесвітня мережа, якою ми сьогодні звикли її бачити, ще не існувало. Це були тільки перші кроки по створенню середовища для обміну інформацією, але вже тоді було зрозуміло, що інтернет стане чимось більшим, ніж просто засобом для спілкування між користувачами мережі. Віртуальний світ, як і слід було очікувати, став не тільки засобом спілкування, ділового листування і простої розваги, а й основним ареалом, де

здійснюються миттєві грошові перекази без непотрібних тимчасових, територіальних і іншого виду бар'єрів і обмежень.

Важливу роль у розвитку «електронних грошей» зіграв експеримент компанії DigiCrash. Електронний банк DigiCrash був запущений у жовтні 1984 року з капіталізацією в 1 мільйон незабезпечених кібер грошей. Експеримент виявився успішним. До 1996 року проектом зацікавилися такі великі компанії як: Visa, MasterCard, Microsoft. У середині 1997 року в усьому світі здійснювалось понад 150 проектів на основі «електронних грошей».

Термін "електронні гроші" є відносно новим і часто застосовується до широкого спектру платіжних інструментів, які засновані на інноваційних технічних рішеннях. Наслідком цього, є відсутність єдиного, визнаного в світі визначення електронних грошей, яке б однозначно визначало їх економічну і правову сутність.

У розумінні електронних грошей розрізняють такі підходи:

- 1.Європейський (найрозвиненіший);
 - 1.1.Американський;
 - 1.2.Азіатський. [61]

З точки зору європейського підходу електронні гроші:

- 1.Мають особливий режим емісії та обігу.
- 2.З погляду європейського підходу електронні гроші:
- 3.З'являються нової формою грошей;
- 4.Мають особливий режим емісії та звернення. [61]

Визначення Європейського центрального банку: електронні гроші у широкому значенні визначаються як електронного зберігання грошової вартості в технічному устрої, що може широко використовуватися з метою платежів до користь третіх осіб без необхідності використання їх у операціях банківських рахунку також яке функціонує як передоплаченого фінансового продукту на пред'явника[4].

Визначення Європарламенту: електронні гроші є грошової вартістю, представленої вимогою на емітента, яка:

1. Зберігається на електронному устрої;
- 2.Емітується після одержання коштів емітентом у вигляді щонайменше внесеної передоплату грошової суми;
3. Приймається як засіб платежу іншими інститутами (не самими емітентами)[4].

Самі емітенти електронних грошей у Європі отримали окремий статус (electronic money institutions-ELMIs), чие регулювання є ліберальним, ніж в банків.

З погляду американського підходу, електронні гроші – нового вигляду платіжних послуг, які дають саме кредитні інститути.

Відповідно до "Акту уніфікації грошових послуг", електронні гроші – це гроші, перетворені на інформацію, що зберігається на мікросхемі чи персональному комп'ютері, у тому, що вони були передані по інформаційних мережах, наприклад, таких як інтернет. [24]

З погляду азіатського підходу (переважно Японія, Сінгапур, Тайвань), електронні гроші:

1. Нова форма депозиту;
2. Електронний замінник депозиту.

Визначення Банку Японії: Електронні гроші є електронне засіб платежу, що зберігало грошову вартість електронній формі.

Електронні гроші з'явилися, як наслідок розвитку інтернету і систем електронного розрахунку. Мало хто володіє інформацією, як саме з'явилися електронні гроші, головне, що вони допомагають розвиватися сучасній фінансовій системі і полегшують життя пересічним користувачам мережі.

Платіжні системи настільки швидко і ґрунтовно увійшли в наше життя, що сьогодні вже складно і незручно проводити платежі іншими способами. Люди ще не встигли оцінити основні переваги цифрових грошових одиниць, але з кожним днем користувачів онлайн-платіжних систем стає все більше, а це значить, що в найближчому майбутньому віртуальні гроші можуть витіснити паперові аналоги через їхню недосконалість.

Поява електронних грошей стала початком нової ери фінансових розрахунків. Тепер не потрібно носити з собою паперові купюри або користуватися спеціальними кредитними талонами, які були популярні в 50-х роках минулого століття, досить створити акаунт в платіжній системі і насолоджуватися всіма перевагами нових технологій.

Історія розвитку електронних грошей пов'язана з перекладом записів на банківських рахунках з паперових носіїв інформації на електронні. По суті, перший історичний вигляд електронних грошей є електронним банківським депозитом (deposit) – внесок грошових коштів в банки і ощадні каси фізичними і юридичними особами, на певний термін і під відсоток. Це приблизно 50-е рр. 20-го століття. [59]

Вмонтування мікропроцесора в пластикову карту зумовило появу вдругій половині 80-х років нового виду електронних грошей. З економічної точки зору, даний вид електронних грошей є безготівковим платіжним інструментом. Справа в тому, що перерахування електронних грошових одиниць з карти покупця на карту продавця не погашає зобов'язань боржника і тільки є передумовою для здійснення розрахунку за банківськими рахунками. Право продавця (в даному випадку кредитора) розпоряджатися отриманими електронними грошима обмежується можливістю їх перерахування в обмін на безготівкові гроші в обслуговуючий банк.

Основною відмінною рисою даного виду електронних грошей, перш за все, від відомих всім кредитних і дебетових карт, є їх анонімність. З одного боку, електронні гроші можуть не враховуватися на банківських рахунках споживачів, а тільки на рахунках емітента або розповсюджувача. З іншого – при здійсненні операції розрахунковий документ, що містить персональні дані власника електронних грошей, може не складатися. Однак слід зауважити, що подібними властивостями, анонімністю, володіють не всі електронні гроші даного виду. Правила їх функціонування встановлює компанія-емітент.

Істотним недоліком електронних грошей даного виду є відсутність автономності їх функціонування. Як вже зазначалося раніше, кредитор не має права розпоряджатися ними в якості платіжного засобу, а може лише отримати їх грошове покриття в обслуговуючого банку.

Даний недолік в якійсь мірі було подолано з появою в середині 90-х років нового виду електронних грошей. Навідміну від двох попередніх видів електронних грошей, які є безготівковими формами грошових коштів, новий вид електронних грошей виступив аналогом готівки (банкнот). Електронні гроші нового виду мають здатність переходити від одного споживача до іншого без участі посередників (кредитних організацій), що було необхідно перш. Іншими словами, ці електронні гроші здатні виконувати функцію, притаманну лише готівці, – функцію засобу обігу.

Крім того, в якості технічного пристрою, на якому можуть зберігатися електронні гроші, тепер крім пластикової карти може виступати жорсткий диск персонального комп'ютера.

Електронним грошам властиво внутрішнє протиріччя – з одного боку вони є засобом платежу, з іншого – зобов'язанням емітента, яке повинно бути виконано в традиційних неелектронних грошах. Такий парадокс можна пояснити за допомогою історичної аналогії: свого часу банкноти теж розглядалися як зобов'язання, яке підлягає оплаті монетами або дорогоцінними металами.

Очевидно, що з плином часу електронні гроші будуть однією з різновидів форми грошей (монети, банкноти, безготівкові гроші та електронні гроші). Також очевидно, що в майбутньому центробанки будуть виробляти емісію електронних грошей, так само, як зараз карбують монету і друкують банкноти. Поширеною помилкою є ототожнення електронних грошей з безготівковими грошима.

Безготівкові розрахунки -платежі, які здійснюються шляхом перерахування з рахунку платника на рахунок кредитора у банках без використання грошових купюр. Безготівкові розрахунки застосовуються між підприємствами і організаціями для розрахунків за куплені сировину, матеріали, напівфабрикати, відвантажену продукцію, виконані роботи і т.д. .

Безготівкові розрахунки використовуються також населенням за внесення вкладів, розрахунків за квартиру і комунальні послуги, оплату товарів та ін.

Електронні гроші, є неперсоніфікованим платіжним продуктом і можуть мати окреме звернення, відмінне від банківського обігу грошей, проте можуть звертатися втому числі і в державних або банківських платіжних системах.

Як правило, обіг електронних грошей відбувається за допомогою комп'ютерних мереж, Інтернету, платіжних карт, електронних гаманців і пристроїв, що працюють з платіжними картами. Використовуються й інші платіжні інструменти: браслети, блоки мобільних телефонів і інших пристроїв, оснащені спеціальним платіжним чіпом.

Суть процесу одна і та ж – люди обмінюються умовною вартістю. Але змінюється сам процес обміну – платіж. Прогрес технології платежу, тобто передачі грошей, в ідеалі повинен бути максимально спрощений. Ідеальний платіж – платіж, якого немає. Наближений до ідеального – платіж в одну дію. І прогрес дозволяє наблизитися до ідеалу, наскільки це можливо, пропонуючи всі кращі технологічні рішення для здійснення платежу. В цих умовах електронні гроші не альтернатива, наприклад, державним, а швидше конкурентна форма передачі готівки. Тому зробити так, щоб ця форма теж була у віданні держави, стає для неї актуальною задачею.

З другого боку, велика кількість комерційних платіжних систем, що вийшли в сектор надання послуг швидких і зручних платежів (чим, по суті, є для користувача платежі в електронній формі) раніше держави, не збираються поступатися своєю нішею бізнесу і готові проявляти гнучкість у зв'язку з появою нових, не завжди досконалих законів у сфері обігу електронної готівки. Центробанки більшості країн насторожено відносяться до розвитку електронних грошей, побоюючись їхньої неконтрольованої емісії.

Введення електронних валют викликає ряд питань, таких як принципово не вирішені питання відсутності стандартів забезпечення емісії і обігу електронних нефіатних грошей.

Поява і масове поширення Інтернету зіграло важливу роль в зміцненні позицій електронних взаєморозрахунків. Сучасне підприємництво отримало широкий спектр діяльності на теренах віртуальної економіки: фірми та організації активно використовують всесвітню мережу для проведення розрахункових операцій.

За своєю суттю електронні гроші мало чим відрізняються від звичайних: ними можна розраховуватися за товари, роботи та послуги. При цьому покупці можуть перетворювати "живі" гроші в електронні, а продавці – робити зворотну операцію. Причому робити це все дозволено в зручному режимі "онлайн". По суті, це умовні знаки, які "прив'язані" до курсу певної валюти (гривні, долара, рубля та інших), існують тільки в мережі Інтернет й ніде

більше. Електронні гроші, на відміну від готівки, мають такі особливості: після втрати або викрадення, попередивши кредитну установу, можна отримати нові електронні гроші з відновленням первісного балансу; можуть мати обмежений обсяг. Крім цього, важливою особливістю електронних грошей як чинника процесу визначення вартості є здатність до виконання таких вимог ринку: портативність, економічна подільність та однорідність у своїй масі, відносна міцність, дешевість у виготовленні та здатність до швидкого відтворення у будь-якій кількості.

1.2. Теоретико-правове забезпечення запровадження електронних грошей.

Незважаючи на те, що в інших державах протягом двох десятиріч розвивалося фінансово-правове регулювання обігу електронних грошей, в Україні навіть не робилося спроб щодо розроблення спеціальних нормативних актів, які б врегульовували подібні правовідносини, у той час як із початку 2000-х років на території нашої країни розпочали активне функціонування такі оператори електронних грошей як WebMoneyTransfer, Limonex, UkrMoney, Яндекс.Деньги та інші. Відсутність нормативного регулювання емісії та обігу електронних грошей в Україні породжувала масу правових проблем, оскільки функціонування операторів електронних грошей в умовах правової невизначеності давало їм можливість для зловживань, створення схем податкової оптимізації, що межували з ухиленням від сплати податків, дозволяли використовувати грошові кошти в незаконних угодах, а інших учасників фінансового ринку з обігу електронних грошей ставили у невигідне становище, оскільки держава не забезпечувала їм надійного правового захисту і т.ін.

Перший нормативний акт (Положення про електронні гроші, затверджене Постановою Національного банку України № 178) було прийнято лише в 2008 р., і до того часу в українській юридичній науці були майже відсутні дослідження, присвячені проблемі обігу електронних грошей, у той час як зарубіжні науковці – А. Берентсен, М. Бернкопф, А. Вільфер, А. Грінспен, Ч. Гудхарт, О. Іссінг, Р. Калакота, К.Кемпбелл, Р.Дж. Кемпбелл, М. Кінг, Б. Коен, Д. МакЭндрюс, Л. Мейер, Р.Л. Міллер, А. Принц, П. Самуельсон, Т. Танака, Дж. Тобін, Б. Фрідмен, Ч. Фрідмен, Д. Хамфрі, П. Хартман, Г. Хеббик, Д. Чоум та ін., приділяли увагу аналізу місця електронних грошей в сучасній системі грошей, їх економічній та юридичній природі, визначенню перспектив їх функціонування, впливу таких грошей на макроекономічні показники і майбутнє центральних банків та грошово-кредитну політику, досліджували проблеми емісії, обігу і правового регулювання електронних грошей.

Сформоване науковцями теоретичне підґрунтя дозволило урядовцям створити ефективну систему регулювання емісії та обігу електронних грошей, відому як «європейська модель регулювання обігу електронних грошей», що була спочатку реалізована в нормах Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського союзу 2000/46/ЄС «Про діяльність установ у сфері електронних грошей і пруденціальний нагляд за ними» (англ. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the 5 Council of 18 September 2000 On the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions), а потім, з урахуванням практики її застосування та змін, що відбулися у технологічних аспектах електронних грошей, у нормах Директиви

Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2009/110/ЄС «Щодо започаткування та здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60 ЄС та 2006/48 ЄС та скасовує Директиву 2000/46/ЄС» (англ. Directive 2009/110/EC of the of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 On the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC).

Прагнення України до Євроінтеграції обумовили розвиток правового регулювання обігу електронних грошей (було прийнято ряд змін до нормативних актів, які забезпечували юридичне підґрунтя для емісії та обігу електронних грошей, та Постанову Національного банку України «Про електронні гроші» № 481 від 04.11.2010, розроблену відповідно до норм Директиви 2009/110/ЄС з певними відхиленнями), що дало поштовх теоретичним дослідженням феномену електронних грошей, їх емісії та обігу українськими науковцями.

З огляду на ймовірність появи нових систем розрахунків електронними грошима та для уникнення неконтрольованого розвитку ринку Європейська Комісія в липні 1998 року розробила проект Директиви про започаткування та здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, який після дворічного консультативного процесу був прийнятий у вересні 2000 року (Директива 2000/46/ЄС). Прийняття Директиви мало за мету гармонізацію нагляду та регуляторної бази стосовно електронних грошей в Європі та таким чином внесення вкладу у створення спільного ринку. Автори Директиви прагнули:

- забезпечити правову визначеність для підтримки нових учасників ринку і справедливої конкуренції і в цілому сприяти розвитку електронної комерції в Європі;
- запобігти перешкодам на шляху технологічних нововведень і допомогти використати потенціал електронних грошей;
- створити єдине «поле гри» для всіх емітентів електронних грошей і забезпечити користувачам широкий вибір серед великої кількості пропозицій;
- гарантувати стабільність і надійність емітентів електронних грошей і в такий спосіб захистити інтереси користувачів;
- сприяти вільному руху капіталів і розвитку трансграничних послуг. [32]

Головні положення Директиви 2000/46/ЄС містять:

1. Визначення терміну «електронні гроші» та встановлення обмежень щодо сфери діяльності установ - емітентів електронних грошей (Electronic Money Institutions - ELMIs). Такі установи можуть надавати тісно пов'язані з емісією електронних грошей фінансові та нефінансові послуги, здійснювати емісію інших засобів платежу, крім надання будь-яких форм

кредиту. До послуги ELMIs також можуть входити послуги збереження даних на електронних пристроях на користь інших установ;

2. Визначення сфери застосування директив щодо банківської діяльності. Тільки дві директиви Європейського Союзу, якщо інше прямо не визначено, застосовуються до ELMIS, а саме: окремі положення Директиви 2000/12/ЄС про започаткування та здійснення діяльності кредитними установами та Директиви 91/308/ЄС про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей;

3. Вимоги щодо погашення електронних грошей. Держатель електронних грошей може протягом періоду дійсності цих грошей звернутися до емітента з вимогою погасити електронні гроші за їх номінальною вартістю банкнотами та монетами або за допомогою переказу на банківський рахунок. При цьому не повинні братися комісії та збори, крім тих, що безпосередньо пов'язані із здійсненням зазначених операцій. [32]

Одночасно з Директивою 2000/46/ЄС в Європейському Союзі була прийнята Директива 2000/28/ЄС¹⁷, яка внесла зміни до Директиви 2000/12/ЄС про започаткування та здійснення діяльності кредитними установами. Суть змін полягає у такому:

- доповнено визначення кредитної установи шляхом включення ELMIs до переліку кредитних установ Директиви 2000/12/ЄС. Відтак Європейський центральний банк має право встановлювати вимоги щодо мінімального обов'язкового резервування для всіх емітентів електронних грошей;

- обумовлено, що вимога погашення електронних грошей має також застосовуватись і до традиційних кредитних установ, які здійснюють емісію електронних грошей. Угода між емітентом і держателем має чітко встановлювати умови погашення електронних грошей. При цьому мінімальна межа погашення не повинна перевищувати 10 євро;

- вимоги щодо початкового капіталу та власних коштів. Мінімальною сумою початкового капіталу та власних коштів для ЕМБ є 1 млн. євро (стаття 4); обмеження вкладень. ELMIS мають вкладати кошти у високоліквідні активи в сумі не меншій, ніж емітовані ними фінансові зобов'язання, що відносяться до електронних грошей. Діяльність ELMIS з деривативами може здійснюватись тільки з метою хеджування ринкового ризику;

- умови перевірки на відповідність установленим вимогам. Здійснення уповноваженою установою перевірок відповідності початкового капіталу та власних коштів ELMIS установленим вимогам, дотримання ними обмежень щодо вкладення коштів та аналіз ринкових ризиків має здійснюватись не рідше двох разів на рік (стаття 6);

- вимогу щодо наявності у ELMIS надійного та розсудливого управління, адміністративних і бухгалтерських процедур та адекватного механізму внутрішнього контролю;

Національні уповноважені установи країн ЄС мають право не застосовувати окремі або всі положення директиви, якщо грошова вартість, яка обліковується на технічних пристроях, не перевищує 150 євро, і виконується хоча б одна з таких умов:

- загальна кількість фінансових зобов'язань, що відносяться до електронних грошей в обігу, як правило, не перевищує 5 млн. євро і ніколи не перевищує 6 млн. євро;

- випуск електронних грошей відбувається виключно у межах групи установ, до якої належать ELMIs;

- застосування електронних грошей обмежене локальною сферою або вони приймаються тільки підприємствами, які мають тісні фінансові або партнерські відносини з ELMIs, наприклад, загальну маркетингову або дистриб'юторську схему[4].

Також у листопаді 2007р. у Європейському Союзі було прийнято Директиву 2007/64/ЄС18, яка визначає правила проведення платіжних операцій на внутрішньому ринку, зокрема з використанням електронних грошей у визначенні Статті 1(3)(Б) Директиви 2000/46/ЄС. [39]

В даний час, ми є свідками процесу становлення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із здійсненням розрахунків електронними грошима і діяльності з організації та здійснення таких розрахунків.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 року, електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі[6].

Ознаками електронних грошей є таке:

1. Електронні гроші є одиницями вартості. Електронні гроші мають майнову цінність, оскільки є «передплаченими» грошима, які для зручності обігу «знерухомлюються», в момент емісії переводяться в електронний вигляд, що забезпечує їм незрівнянну з класичними грошима зручність та швидкість обігу. Випуск електронних грошей здійснюється шляхом їх надання користувачам або комерційним агентам в обмін на готівкові або безготівкові кошти. Відповідно до п. 2 Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010, емітент зобов'язаний забезпечити, щоб сума випущених ним електронних грошей не перевищувала суми отриманих ним від користувачів та агентів (крім агента з поповнення) готівкових або безготівкових коштів та суми

отриманих агентом з поповнення готівкових коштів, які мають бути перераховані емітенту. Емітент зобов'язаний визначати суму електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, з урахуванням таких вимог: – сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 4000 гривень; – сума електронних грошей на електронному пристрої, який може поповнюватися, не повинна перевищувати 14000 гривень. Користувачі мають право використовувати електронні гроші для здійснення розрахунків за допомогою електронного пристрою, який поповнюється і перебуває в розпорядженні користувача, в сумі до 62 000 гривень протягом календарного року. До розрахунку цієї суми не включаються електронні гроші, погашені на вимогу користувача протягом календарного року [13].

2. Електронні гроші є засобом платежу. Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001, суб'єкти господарювання та фізичні особи мають право використовувати електронні гроші для здійснення оплати товарів, робіт та послуг. У ст. 192 Цивільного Кодексу України передбачено, що законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня. Тому банк має право здійснювати випуск електронних грошей, номінованих лише в гривні, для використання на території України. (ст. 15 Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001). Слід зазначити, що електронні гроші не є універсальним засобом платежу і приймаються виключно користувачами відповідних платіжних систем. Користувачем електронних грошей може бути суб'єкт господарювання або фізична особа. Користувач – суб'єкт господарювання має право використовувати електронні гроші для здійснення оплати товарів, робіт та послуг. Користувач – фізична особа має право використовувати електронні гроші для здійснення оплати товарів, робіт та послуг і переказувати електронні гроші іншим користувачам – фізичним особам. (ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 06.10.2004). [6]

Користувачі – фізичні особи мають право переказувати електронні гроші іншим користувачам – фізичним особам із використанням наперед оплачених карток у сумі до 500 гривень на день та не більше 4 000 гривень протягом одного місяця (п. 3 Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою Правління НБУ від 04.11.2010). У Листі Національного Банку України від 26.06.2014 надано роз'яснення стосовно приймання електронних грошей суб'єктами господарювання як оплати за товари, роботи, послуги. Відповідно до пункту 3.5 Положення про електронні гроші в Україні, торговці (суб'єкти господарювання) на підставі договору, укладеного з емітентом або

агентом із розрахунків, мають право приймати від користувачів як засіб платежу за товари електронні гроші, виражені в гривнях. Пунктом 15.1 ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 встановлено, що суб'єкт господарювання, який приймає електронні гроші як оплату за товари, роботи, послуги, має право використовувати отримані електронні гроші виключно для обміну на безготівкові кошти або повертати їх користувачам у разі повернення ними відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 року товарів, придбаних за електронні гроші. Таким чином, отримані від користувачів електронні гроші торговець має право обміняти на безготівкові кошти у агента з розрахунків або пред'явити до погашення емітенту в обмін на безготівкові кошти, які мають зараховуватися агентом з розрахунків та/або емітентом на власний поточний рахунок торговця, відкрий у банку (за винятком сум електронних грошей, повернутих користувачу відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991). Отже, здійснюючи продаж товарів, робіт, послуг за електронні гроші, торговці на кінцевому етапі отримують на власний рахунок у банку безготівкові кошти, які підлягають оподаткуванню відповідно до законодавства України. [9]

3. Електронні гроші є грошовим зобов'язанням особи, яка їх випускає. Банк, що здійснює випуск електронних грошей, зобов'язаний погашати випущені ним електронні гроші на вимогу користувача. Користувач – суб'єкт господарювання має право отримувати електронні гроші та пред'являти їх до погашення лише в обмін на безготівкові кошти. Користувач – фізична особа має право отримувати електронні гроші та пред'являти їх до погашення в обмін на готівкові або безготівкові кошти (ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001). [6]

4. Електронні гроші виступають об'єктом цивільних прав.

5. Електронні гроші зберігаються на електронному пристрої. Електронний пристрій – чип, що міститься на пластиковій картці або на іншому носії, пам'ять комп'ютера тощо, які використовуються для зберігання електронних грошей (п. 1.3 Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010). У літературі запропоновано класифікувати електронні гроші за типом носія на ті, які зберігаються на спеціальному пристрої (наприклад, на чіпі, вбудованому в смарт-карту), що одночасно використовується для здійснення платежів, і на онлайн-гроші, які зберігаються на накопичувачах інформації у формі файлів бази даних.

6. Випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк. Банк, що має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку їх випуску узгодити з Національним банком України правила

використання електронних грошей у порядку, встановленому нормативно-правовим актом Національного банку України. Порядок здійснення операцій з електронними грошима та максимальна сума електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України (ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 06.10.2004). Банк, що є членом/учасником міжнародної платіжної системи і внесений Національним банком України до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури та має намір здійснювати випуск електронних грошей на території України з використанням цієї міжнародної платіжної системи, зобов'язаний узгодити з Національним банком України правила використання електронних грошей до здійснення випуску електронних грошей (Положення про електронні гроші в Україні, затверджене Постановою).

7. Обіг електронних грошей обмежений певною платіжною системою. Переказ в Україні може здійснюватися за допомогою внутрішньодержавних та міжнародних платіжних систем. У ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 року передбачено, що платіжна система – платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними під час проведення переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система. Платіжна організація – юридична особа, що визначає правила роботи платіжної системи, а також виконує інші функції щодо забезпечення діяльності платіжної системи та несе відповідальність згідно з цим Законом та договором. Учасниками платіжної системи в Україні мають право бути банк, що має банківську ліцензію Національного банку України, а також небанківська фінансова установа, яка має ліцензію Національного банку України на переказ коштів без відкриття рахунків, які уклали договори з платіжною організацією відповідної системи.

1.3. Основні системи електронних грошей сучасності.

Ринок електронних грошей пройшов значний шлях розвитку та трансформації в нові форми, виділивши системи електронних грошей як один із видів платіжних систем, у яких використовуються спеціальні платіжні засоби. У сучасних умовах системи електронних грошей розглядаються як елемент комплексу електронних платіжних систем: системи – аналоги готівки і системи – аналоги чеків. Розподіл електронних платіжних систем на відповідні групи було здійснено в середині 90-х років. Але досить часто окремі спеціалісти проводять класифікацію, де критерієм розподілу на види виступає механізм здійснення електронних платежів.

Отже, класифікація має такий вигляд:

1. системи депонованих сум;
2. системи електронних чеків;
3. системи електронних грошей.

Що стосується систем депонованих сум, то при їх використанні користувачі завантажують платіжні засоби з банківських рахунків на смарт-карти або PC-файли. Під час здійснення покупки за допомогою таких інструментів спочатку відбувається перевірка наявності на них потрібної суми, потім необхідна сума віднімається від поточного залишку покупця і додається до депонованої суми „постачальника”. До переваг смарт-карток відносять: портативність, можливість здійснювати покупки і поповнювати „рахунок” як у мережі, так і в оффлайн-режимі, авторизація відбувається за допомогою спеціального „цифрового підпису”, що генерується при кожному застосуванні та має унікальний характер. Сучасними прикладами смарт – карток є: Common Electronic Purse Specification (CEPS), European Electronic Purse (EEP), Mondex, Proton, Visa Cash, WorldPay. У свою чергу, PC-файли депонують грошові суми безпосередньо на електронно-обчислювальному пристрої (персональний комп’ютер, телевізійна приставка, КПК тощо) у зашифрованому файлі, захищеному паролем, і не вимагають спеціального апаратного забезпечення. До таких систем належать: GlobeIDPaymentSystem, Millicent, NetBill.

Наступним видом електронних платіжних систем є системи електронних чеків. У сучасних умовах електронні чеки мають широке розповсюдження, оскільки є практично повними аналогами реальних чеків, зберігаючи всі їхні переваги (наприклад, вимагають обмеженої інформації про одержувача), але при цьому можуть використовуватися і для електронних платежів у сфері B2B, а також не потребують обов’язкового онлайн-режиму платника у момент покупки.

B2B – це маркетинговий термін в економіці, що означає обмін товарами, послугами або інформацією (чи їхній продаж) між компаніями і не включає в цей процес кінцевого фізичного споживача товару чи послуги.

До таких систем можна віднести: Mandate II, eCheck. Системи електронних грошей володіють більш різноманітним набором спеціальних можливостей, ніж згадані вище платіжні системи. Однією з особливостей систем електронних грошей є те, що вони самі собою можуть бути поділені на декілька функціональних груп. Так, за змістом транзакцій можуть бути: кредитові, дебетові, простого запису; за сферою дії: С2В, В2В та В2С; а також залежно від того, чи використовується у процесі транзакції посередник, – банк або інший фінансовий інститут чи суб'єкт електронної комерції. Кожна з цих систем реалізує власний сценарій транзакцій, що пов'язаний з обробкою замовлень, платежів, інструкцій, процедури і протоколи для переказу коштів між рахунками.

Крім того, незважаючи на те, що дана система вимагає онлайн-режиму від платника, одержувач платежу може перебувати в офф-лайн (що вигідно з погляду витрат). Сюди відносять різні платіжні середовища, системи обміну електронними даними/повідомленнями, протоколи та ін. Серед найбільш поширених виділяють системи: BidPay, BillPoint, Q-Pass, i-Escrow, CyberCash, EDI Messages, Opening Buying on Internet (ОБИ), Internet Open Trading Protocol, Java EC Framework.

В Україні найбільш поширеними є: E-gold, WebMoneyTransfer, „Яндекс.Деньги”, „Інтернет. Гроші”, MoneXu, „Максі” тощо.

Для зручності класифікацію систем електронних розрахунків, що працюють на Українському ринку доцільно поділити на 2 наступні підгрупи:

– системи електронних розрахунків, що емітують електронні гроші виключно в національній валюті (гривні) або «гривневі» системи (W1, MAXI, WebMoney, GlobalMoney, НСМЕП, MoneXu, LiqPay).

– системи, що зареєстровані в інших юрисдикціях або «негривневі», проте надають послуги українським споживачам (Яндекс.Деньги, QIWI, WebMoneyTransfer, PayPal)

У сучасних умовах в Україні налічується більше десяти видів систем електронних грошей, проте найбільш активно використовується: WebMoneyTransfer, „Інтернет.Гроші”, MoneXu, Qiwi тощо.

Обсяг ринку електронних грошей постійно зростає. Характеризуючи найбільші системи електронних грошей, що використовуються в Україні, варто зупинитися на WebMoneyTransfer, що створена в 1998 році. Принцип роботи системи простий, кожний користувач володіє особистим рахунком, який має назву WMID (рахунок складається з 12 цифр, кожний WMID у системі унікальний). Всередині WMID може бути відкрито декілька електронних гаманців – спеціальних облікових записів, на яких здійснюється облік коштів користувача. При цьому платіжні засоби можуть бути номіновані в різних валютах.

Саме тому гаманці класифікуються на типи: – U-гаманець WMU – гривні; – R-гаманець WMR – російський рубль; – Z-гаманець WMZ – долар США; – E-гаманець WME – євро; – B-гаманець WMB – білоруський рубль; – G-гаманець WMG – золото. Управління гаманцями здійснюється за допомогою клієнтського програмного забезпечення. У системі використовуються чотири версії відповідної програми: під ОС Windows (Keeper Classic), універсальна браузерна версія (Keeper Light), полегшена браузерна версія (Keeper Mini), бідлет для мобільних пристроїв (Keeper Mobile). Здійснення розрахунків відображається в історії по гаманцю обох контрагентів та зберігається в базі даних системи. При цьому перерахунок електронних грошей можливий лише між гаманцями одного типу, наприклад, з U-гаманця на U-гаманець, з R-гаманця на R-гаманець і т. д. У системі WebMoney передбачені розрахунки з іншими користувачами за схемами: C2C, C2B та B2C тощо. Щодо особливостей організації системи електронних грошей WebMoney в Україні, то зазначимо, що гарантом по гаманцях у гривні (WMU) є ТОВ „Українське Гарантійне Агентство” та „Український Професійний Банк”. Українські гаранти забезпечують можливість поповнення U-гаманців та зняття з них готівкових та безготівкових коштів у гривнях, укладають договори з українськими торговими підприємствами тощо. У випадках „введення” користувачами грошових коштів у систему вони передають гаранту готівкові або безготівкові кошти у національній валюті, при цьому баланс електронних гаманців збільшується на відповідну кількість WMU. У випадку „виведення” коштів із системи користувачі передають гаранту WMU і отримують готівкові або безготівкові кошти. Тобто WMU – це інструмент для обліку зобов’язань гаранта перед користувачами системи, а передача WMU із гаманця в гаманець – це передача права вимоги за цими зобов’язаннями. При цьому під час обігу WMU всередині системи грошове забезпечення зберігається на рахунку гаранта в комерційному банку і не використовується.

Наступна система електронних грошей, що широко використовується в електронній комерції, є „Інтернет.Гроші”. Принцип роботи системи схожий з тим, що застосовується в системі WebMoney Transfer. Для того, щоб отримати можливість здійснення розрахунку в системі, необхідно встановити на персональний комп’ютер клієнтську програму „Інтернет. Гаманець”, поповнити рахунок у системі та вибрати тарифний пакет. При відкритті рахунку він автоматично отримує тарифний пакет iMoney-Classic. Користувач може змінити пакет, обравши iMoney Professional. Залежно від обраного пакета змінюються тарифи на обслуговування в системі. Головною умовою здійснення розрахунків у системі є обов’язковість онлайн-режиму програми „Інтернет.Гаманець”. Власники системи гарантують захищеність даних, що зберігаються в її процесинговому центрі. Дані про користувача використовуються системою

виключно для ідентифікації користувача і не передаються третім особам для інших цілей.

Функціонування системи електронних грошей „Інтернет.Гроші” засноване на технології інтернет-розрахунків PayCash. Варто зазначити, що PayCash – спільний проект банку „Таврічеський”, ВАТ „Корпорація „Аерокосмічне устаткування” та групи компаній „Алкор”. У технології PayCash реалізована ідея електронної (цифрової) готівки, запропонована Девідом Чаумом (David Chaum, система eCash). Засновники системи інтернет-розрахунків PayCash визначають електронну (цифрову) готівку як грошові зобов’язання на пред’явника, що емітовані банківською або іншою структурою у формі електронних (цифрових) сертифікатів, що можуть бути використані для розрахунків через мережу Інтернет і забезпечуються звичайними коштами в момент пред’явлення зобов’язання його емітенту. Технологія PayCash високо оцінена провідними світовими спеціалістами у сфері фінансової криптографії, зокрема Брюсом Шнайером (Bruce Schneier, Counterpane Systems). Розробникам вдалося перевершити західні аналоги, головним з яких є система eCash, і досягти патентної чистоти: пріоритет у США, три патенти в Росії.

Ще одна система, що задіяна в Україні при здійсненні розрахунків у сфері електронної комерції, – MoneXu. MoneXu – міжнародна платіжна система, універсальний платіжний інструмент для розрахунків за товари та послуги як у мережі Інтернет, так і в реальному секторі (ресторани, кінотеатри, торгові центри). Користувачі мережі отримують можливість здійснювати платежі за допомогою персонального комп’ютера, КПК мобільного телефону, або ваучеру MoneXu тощо. Особливістю цієї системи є те, що всі операції, пов’язані з авторизацією або „виведенням” коштів, підтверджуються SMS-паролем, який відправляється на ваш номер телефону. На думку засновників системи MoneXu, відповідний механізм забезпечує максимальний захист електронного гаманця. Електронні гроші, емітовані в системі MoneXu, забезпечені банками-партнерами, що додатково підвищує можливість погашення зобов’язань у будь-який момент. У системі електронних грошей MoneXu значна увага приділяється системам захисту транзакцій та електронних гаманців користувачів. Усі операції здійснюються лише захищеними каналами зв’язку з використанням сертифікатів SSL, а також з додатковим попереднім шифруванням даних, що передаються. Сучасний спосіб авторизації передбачає використання як логіна номера телефону користувача і миттєве отримання одноразового динамічного пароля, який вводиться в систему в момент авторизації на сайті. При „виведенні” коштів або зміні налаштувань використовується додатковий пароль, який відправляється на номер телефону. Для додаткової безпеки в системі використовується моніторинг усіх платежів в автоматичному та ручному режимах тощо.

Сервіс Qiwi є одним з найбільш відомих і авторитетних у світі систем електронних грошей. Він працює в багатьох країнах світу і є офіційним партнером платіжної системи Visa, що відкриває для власників електронних гаманців Qiwi масу додаткових можливостей. Qiwi відмінно підходить для здійснення інтернет-платежів, так як даний тип електронних грошей приймають сотні тисяч інтернет-магазинів і інших ресурсів. Сервіс Qiwi надає безліч додаткових послуг, має зручний мобільний додаток і чуйну службу підтримки.

Головним недоліком Qiwi для українців є неможливість відкрити електронний гаманець в гривнях, так як система пропонує тільки один вид гаманців - рублевий. Однак це компенсується наявністю у Qiwi угоди з Приватбанком, яке дозволяє здійснювати перекази через систему PrivatMoney. Отримувати їх можна як в рублях, так і в гривнях, завдяки чому гроші дуже швидко можна конвертувати з однієї валюти в іншу. Всі операції проводяться з використанням мобільного номери українських операторів, що і робить цю систему електронних грошей настільки популярною.

Вище ми зазначали, що в Україні функціонує більше десяти систем електронних грошей. Проте протягом тривалого періоду функціонування платіжних систем у сфері електронної комерції були відсутні нормативно-правові регулятори відповідних відносин. Серед спеціальних нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання відносин у сфері електронної комерції, можна виокремити лише Закон України „Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” від 05.04.2001, Закон України «Про електронний документообіг» від 22.05.2003 та Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003. Фактично функціонування всіх елементів електронної комерції та безпосередньо систем електронних грошей не регулювалося. Так, у Європейському Союзі ще у 2000 році було ухвалено Директиву Європейського Парламенту та Ради «Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними» від 16.09.2009, а також ряд додаткових типових документів, які переважно ратифіковані всіма членами ЄС. Порівняно з досвідом зарубіжних країн, в Україні перша спроба введення функціонуючих систем електронних грошей у правові межі була зроблена лише у 2008 році. Зокрема, постановою Правління Національного банку України від 25.06.2008 р. № 178 було затверджено Положення про електронні гроші в Україні (далі – Положення), яке встановило вимоги Національного банку України до суб'єктів здійснення випуску, обігу та погашення електронних грошей, а також до систем електронних грошей в Україні. [15]

Платіжну систему «LiqPay» розроблено українськими фахівцями і орієнтовано, в першочергу, на українських клієнтів, а вже потім - на російських та громадян інших країн. Ідеї закладені в основу цієї системи, роблять її вельми

привабливою для інтернет-підприємців, зацікавлених у зручних і простих способах прийому платежів на своїх сайтах. Створену і запущену в 2008 році «LiqPay» було задекларовано, як гідну альтернативу «PayPal» і «WesternUnion». На даний момент активно використовується в Україні і Росії. Засновник і розробник системи – команда Центру електронного бізнесу українського банку «ПриватБанк». До моменту запуску «LiqPay» «Приватбанк» уже розробив систему Інтернет-банкінгу «Приват24», тобто компанія вже мала досвід організації віддалених платежів і забезпечення захисту онлайн-операцій.

Принциповою відмінністю системи є відсутність процедури реєстрації для користувача. В якості ідентифікатора користувача виступає номер мобільного телефону, на який надсилаються одноразові паролі у вигляді SMS повідомлень. Будь-яка операція (вхід в систему, переведення грошей на інший рахунок, виведення грошей з системи і т.д.) в системі має бути підтверджена кодом, що був надісланий користувачу на мобільний телефон. Для переказу грошей всистемі достатньо просто знати номер мобільного телефону адресата.

Отримувач може навіть ніколи не користуватися даною системою. Якщо на його номер телефону в системі будуть перераховані кошти, одержувач отримає SMS повідомлення з усіма інструкціями і зможе досить просто отримати надіслані гроші. До номера телефону прив'язаний віртуальний рахунок, на якому і зберігаються електронні кошти.

«LiqPay», крім української гривні, працює з євро, американськими доларами, російськими рублями і українськими гривнями. Мінімальна сума для здійснення транзакції в системі еквівалентна 0,01 у.о., що робить її дуже зручною для проведення мікроплатежів. «LiqPay» працює з картами Visa або Mastercard, які емітовані будь-яким банком і не мають обмежень на здійснення Інтернет-транзакцій. Переводити гроші з системи можна на картку VISA або на будь-яку карту Приватбанку (Visa/Mastercard).

З червня 2012 компанія «LiqPay» почала активно просувати на ринку «Мобільний платіжний термінал», який дозволяє де завгодно приймати платежі за товари та послуги за картками Visa/MasterCard, використовуючи смартфон або планшет. Сервіс розрахований на власників Інтернет-магазинів, нотаріусів, страхових і торгових агентів, таксистів, лікарів і всіх, хто працює у сфері торгівлі, сервісу та послуг тощо і здатний замінити традиційні платіжні термінали, які існують у вигляді фізичного пристрою.

«PayPal» – найбільша в світі дебетова електронна платіжна система, заснована у 1998 році. В даний час «PayPal» працює у 190 країнах і має більше 110 мільйонів зареєстрованих користувачів. З жовтня 2002 року вона є підрозділом компанії «eBay». «PayPal» працює з 17 національними валютами. Користувачі системи мають віртуальний рахунок, з якого можуть здійснювати

платежі і на який можуть отримувати гроші за допомогою електронної пошти або мобільного телефону з доступом до Інтернету.

У 2007 році був відкритий доступ до цієї системи і для жителів країн СНД (без права прийому платежів). До 2005 року при виявленні таких облікових записів рахунки зазвичай заморожувалися. Це було пов'язано з великим потоком шахрайських операцій з країн СНД. Україна відноситься до країн, мешканці якої можуть здійснювати лише оплату і не можуть отримувати кошти на свій рахунок у системі. Україна перебуває в списку країн, які можуть лише здійснювати платежі, разом з такими країнами, як Уганда, Тонго, Танзанія, Туркменістанта інші.

Аналіз українського ринку свідчить, що системи електронних розрахунків використовують досить різні моделі роботи, що пояснюється застосуванням принципово різних технологічних рішень.

Розглянемо основні з них:

Використання платіжних карт та інших пристроїв із вбудованим електронно-запам'ятовуючим пристроєм:

До таких систем належать НСМЕП, МАКСІ та частково МoneХу (що працює також і з оффлайн-пристроями, такими, як платіжні карти та RFID-стікери до мобільних телефонів). Загальною рисою такої технологічної схеми є наявність платіжної карти чи іншого пристрою, що містить власний електронно-запам'ятовуючий елемент, який дозволяє зберігати інформацію про стан рахунку користувача та здійснені ним платіжні операції безпосередньо на платіжному пристрої. Оновлення інформації на такому мікрочіпі та в платіжній системі проходить кожного разу, коли користувач виконує операцію (поповнення/переказу/оплати і т.д.), під'єднуючись до платіжної системи. Перевагою такої схеми є надзвичайно високий рівень захисту інформації, проте серед наявних платіжних засобів він є найбільш дорогим з точки зору вартості та потребує розгортання достатньо великої спеціальної інфраструктури (наприклад, пристроїв зчитування в торговельній мережі, транспорті тощо), що робить їх поширення на ринку можливим лише за здійснення великих інвестицій та координації зусиль різних учасників системи (емітентів, банків, еквайрів, торговців тощо).

Стосовно, криптовалюти, то свій початок вона бере в самий розпал фінансової кризи 2008 року. У той рік група ентузіастів вирішила створити універсальне платіжне рішення, яке не буде залежати від політики.³¹ 31 жовтня 2008 року на одному з сайтів для програмістів з'явилася стаття в якій була описана перспективна система електронних розрахунків якимись «біткойнов». Стаття називалася «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System».

9 січня 2009 року було випущено першу версія біткойн-гаманця і з'явилися перші біткойни. Фактично перші крипто-гроші. Довгий час вважалося, що творець біткойнов - це японець Сатоши Накомото. [45]

Криптовалюта - це один з видів цифрової валюти, електронних грошей. Але на відміну від традиційних систем, де всі дані зберігаються на централізованому сервері, криптовалюта децентралізовані. І якщо звичайний сервер в теорії хтось може зламати або вивести з ладу, то з криптовалюта такої небезпеки немає: копії бази транзакцій лежать на комп'ютерах усіх учасників системи, і вони постійно між собою автоматично звіряються заспеціальними алгоритмами.

Вся криптовалюта заснована на криптографії: дуже надійних механізмах шифрування. У криптовалюти є одне дуже цікаве властивість - вона не схильні до інфляції, тому що при створенні спочатку закладається обмежена кількість «монет»: додрукувати їх ніяк не можна. З приводу «забезпечення» тут все досить просто - в деякому сенсі криптовалюта забезпечені бажаними їх створювати і купувати, а також компаніями, які готові продавати товари і послуги за відповідну криптовалюта.

Вартість тієї чи іншої криптовалюти визначається попитом і пропозицією на ринку. При цьому чинників, що впливають на розстановку сил продавців і покупців велика кількість: обсяги емісії валюти, технологічні аспекти лежать в основі того чи іншого криптоактива, можливість використання криптовалюта для придбання благ, регулювання різними країнами, новинний ажіотаж (найчастіше, штучно створений) і т. д. Як і будь-який інший фінансовий актив, криптовалюта можна купувати і продавати на спеціальних біржах, де і визначаються ті самі курси криптовалюта.

Передача криптовалюта незворотна – ніхто не може скасувати, заблокувати, оскаржити або примусово (без приватного ключа) здійснити транзакцію. Однак учасники угоди можуть добровільно тимчасово взаємно блокувати свої криптовалюта в якості застави або встановити, що для завершення / скасування угоди потрібна згода всіх (або довільних додаткових) сторін. [51]

Історія створення криптовалюти почалася зі створення біткоіни. Біткоіни - це найперша з криптовалют. Вона ж – найпопулярніша і найдорожча на сьогоднішній день (табл. 1.1.).

Протягом декількох місяців йшли певні доробки цієї системи. З'явився цілий ряд різних налаштувань і підтримка популярної операційної системи linux. В той момент, біткойн ще був відомий лише групі його розробників і тестерів. Тому, розробники системи вирішили якось привернути увагу громадськості.

Починаючи з 2012 року, розвиток bitcoin'ов супроводжує американська компанія Bitcoin Foundation. Головний розробник цієї компанії – Гевін Андресен. Саме його зараз можна вважати керівником проекту. В останні роки популярність біткойнов різко зростає. Сотні тисяч людей купують їх, щоб заробити на зростанні курсу. Станом на 2 серпня 2018р, вартість Біткоіна на крипто біржі CoinDesk склав 7 653 долара.

Таблиця 1.1.

Найпоширеніші криптовалюта

Назва валюти	Код валюти	Рік створення	Курс на 01.01.18
Bitcoin	BTC	2009	8,017 USD за 1 BTC
Litecoin	LTC	2011	161 USD за 1 LTC
Ethereum	ETH	2011	737 USD за 1 ETH
Ripple	XRP	2011	0.0043 USD за 1 XRP
Bitcoin Cash	BCH	2017	1.49 USD за 1 BSH
Dash	DASH	2012	703 USD за 1 DASH
Dogecoin	DOGE	2013	0.006 USD за 1 DOGE

Біткоїн набув поширення всього за півтора року. Помітивши такий успіх, багато розробників зайнялися створенням нових криптовалют. Більшість з них, фактично, копіюють технологію біткойнов і лише трохи допрацьовують її. Однак, є і дійсно цікаві криптовалюта, про використання яких замислюються навіть уряди багатьох країн. [52]

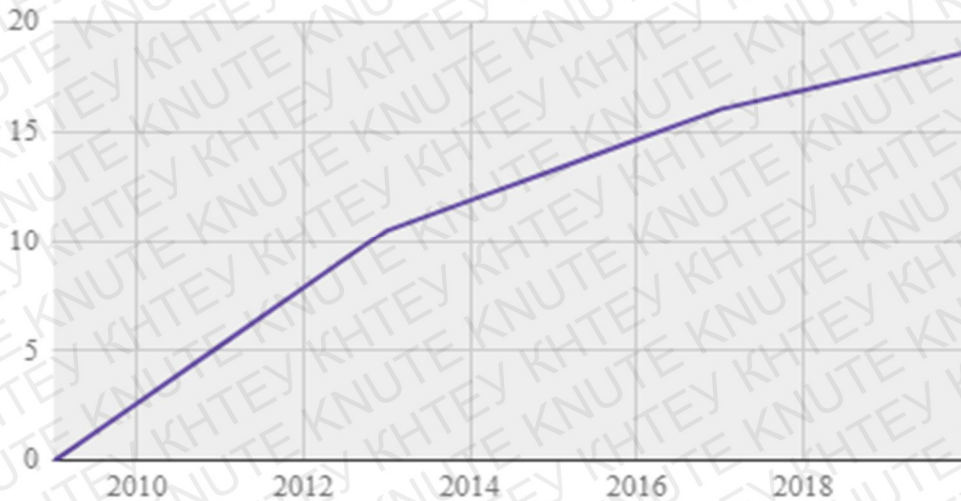
Якщо говорити конкретно про біткойнов, то на їх видобуток є особливе обмеження. Справа в тому, що чим більше біткойнов вже видобуто, тим складніше буде отримати (розрахувати) нові. Крім того, випуск нових біткойнов обмежений. Тобто, в якийсь момент нові біткойни добувати вже буде не можна. Можна буде лише купувати вже наявні. І, трапитися це вже до 2031 року(Рис.1.1.).

Зберігати криптовалюта можна на спеціальних електронних гаманцях. На сьогоднішній день існує кілька десятків різних гаманців. Одні з них встановлюються на комп'ютер / телефон, інші працюють онлайн. Тобто, через якийсь сайт в інтернеті.

Рисунок 1.1.

Об'єм емісії біткоїнов до 2020 року

Объём эмиссии биткойнов до 2020 года (млн. шт.)

Купівля-продаж і перекази криптовалюта здійснюються або безпосередньо через перекази між власниками гаманців або через спеціальні обмінники. Внаслідок своєї популярності, криптовалюта вже зараз можна розплатитися в багатьох інтернет-магазинах і навіть у звичайних магазинах. (Рис.1.2.)

Рис.1.2.

Біткоїн гаманець

Blockchain — це самий відомий і достатньо безпечний біткоїн гаманець. Зв'язок встановлюється через запис хеш-суми попереднього блоку в нові блоки. Через це окремий блок змінити практично неможливо - для цього доведеться «ламати» все блоки в ланцюжку.

Приставка «крипто» обумовлена тим, що Bitcoin і інші валюти використовують шифрування і криптографічні хеш-функції. Так у кожного учасника мережі є приватний або закритий ключ і відкритий ключ. Приватний використовується для підпису «листи передачі прав власності». Це лежить в основі всіх транзакцій і забезпечує передачу криптовалюти від одного учасника до іншого. А публічний відкритий ключ вже використовується для верифікації чужих транзакцій в блокчейн. Криптовалюта може бути корисна для різних цілей, починаючи від покупок і закінчуючи заощадженням грошей.

Основні варіанти використання криптовалюта:

Платежі. Причому не просто транзакції, а анонімні, швидкі і прямі транзакції. Здійснюються як між приватними особами, так і для покупки товарів або послуг в інтернеті.

Зберігання грошей. «Викрасти» криптовалюта з гаманця практично неможливо. Так як всі операції незворотні і використовують приватні ключі, перехопити їх або зламати неможливо. За умови, що ви нікому не дали свій приватний ключ, ваша криптовалюта буде завжди в цілості.

Інвестиції. Bitcoin і іншу крипту розглядають в якості інвестиційного активу за рахунок коливань курсу і загального зростання популярності. Причому криптовалюта підходить як для короткострокового заробітку шляхом торгівлі на біржі, так і для довгострокового, так як курс демонструє тенденцію до зростання.

Бізнес. Все більше компаній і сервісів підключають платежі в криптовалюта. Буденністю стали суто криптовалютні стартапи, що збирають кошти через ICO (краундфандінг). Якщо є бізнес-ідея, пов'язана з блокчейн або віртуальною валютою, то можна ініціювати збір коштів через ICO.

Найпоширенішим способом видобутку криптовалюти вважається Майнінг (від mining – добувати). Майнінг – це рішення криптографічних завдань різної складності з використанням потужностей обладнання. Є ще форджінг – спеціальна форма Майнінг з голосуванням і первинна емісія (ICO). Цей процес чимось нагадує роботу торрент-трекера. Учасники трекера займаються роздачею файлів і за це отримують рейтинг, який в подальшому використовується для скачування нових даних. Майнер ж, використовуючи обчислювальні потужності, підтримують працездатність мережі.

Кінцева мета Майнінг – підбір цифрового підпису, що закриває блок. Як тільки це відбувається, блок закривається, майнер отримує винагороду і починає формуватися новий блок. Для видобутку різних криптовалюта задіюється потужності процесора (CPU), відеокарт (GPU) або спеціалізоване обладнання (ASIC, FPGA). Майнінг - це один із способів заробітку криптовалюта.

Зараз можна, навіть випустити платіжну карту, прив'язану до Вашого крипто-гаманцю. Таку карту можна використовувати в будь-якому магазині або банкоматі. Конвертація з криптовалюта в звичайні гроші буде автоматично відбуватися по актуальному курсу.

Стосовно, переваг та недоліків криптовалюти. Варто зазначити, що завдяки цифровим технологіям, криптовалюта має кілька переваг над звичайною валютою:

1.Прозорість. В силу своєї технології, гаманці криптовалюта зберігають всю історію транзакцій. Будь-який користувач може подивитися баланс і всі транзакції будь-якого крипто-гаманця, знаючи його номер.

2.Безпека. Криптовалюта не можна підробити.

3.Анонімність. Немає прив'язки до імені та адресою. Банки і податкові органи не контролюють рух криптовалюта.

4.Незалежність. Оборот криптовалюта не підвладний державним органам і регуляторам.

5.Зручність. Відкрити електронний гаманець на порядок простіше, ніж рахунок в банку. При цьому, швидкість операцій з криптовалюта на порядок вище, а комісії - менше.

До недоліків можна віднести:

1. Невизначений правовий статус. У деяких країнах, криптовалюта повністю дозволені на законодавчому рівні. А в деяких, наприклад у Росії, - закони про криптовалюта ще лише обговорюються.

2. Використання в тіньовій економіці. Зловмисники використовують криптовалюта для розрахунків між собою. Так вони уникають уваги наглядових органів.

Один з популярних коїнов – Litecoin. З англійської мови Litecoin перекладається як «легка монета». Придумана ця валюта була Чарльзом Лі 13 жовтня 2011 року. Саме цей день вважається датою появи нової криптовалюти. Практично відразу, як був викладений у відкритий доступ код популярного біткоїна. В порівнянні з Bitcoin, Litecoin має ряд особливостей. У плані технічної реалізації найголовніша відмінність в алгоритмі роботи. В основі біткоїни - SHA-256, а лайткоїн працює на Scrypt, що істотно спрощує Майнінг монет.

Багато в чому лайткоїн нагадує свого «старшого брата» – біткоїни. І можна поставити резонне питання: «Litecoin або Bitcoin: що краще?» У валют багато схожих характеристик:

1.Високий швидкість переказів. Транзакції можна проводити без участі посередника (третьої сторони) без можливих затримок. Підтвердження транзакції відбувається моментально: час транзакції LTC зводиться до мінімуму. Також виключається контролюючий орган, який може негативно позначитися на швидкості проведення фінансових операцій.

2. Анонімність. При переказі грошей складно обчислити імена як відправника, так і одержувача. Видно тільки факт проведення транзакції.

3. Дефляція. Є точна цифра загальної кількості монет, які будуть випущені за всю історію лайткоїн, - 84 мільйони. Обмежена емісія підвищує ціну на існуючі гроші. Скільки видобуто монет сьогодні? Близько 55 мільйонів монет.

4. Децентралізація. Тут відсутній єдиний адміністративний центр, операції не залежать ні від уряду, ні від однієї конкретної людини або групи людей. У всіх учасників мережі рівні права. Заблокувати або дати зворотний хід фінансової операції не вийде.

Зробивши технічний аналіз цієї монети, можна виділити ряд інших переваг:

1. Менша мінливість ціни. Коливання вартості монети не так помітні, як у випадку з тим же біткоіном.

2. Автор, який відкритий для діалогу. Творець валюти завжди на виду і до сих пір працює над вдосконаленням продукту. Практика того ж ефіріума показує, що публічний лідер ефективний спосіб просунути свою монету і підняти її в ціні (якщо вона, звичайно, спочатку з себе щось представляє).

3. Використання технології SegWit. Вона допомогла збільшити пропускну здатність мережі в два рази.

4. Використання алгоритму шифрування Scrypt. Він спрямований на швидке проведення угод. На пошук і формування одного блоку відводиться 2,5 хвилин.

5. Зберігаються лайткоїни в онлайн і оффлайн-гаманцях. Користувач сам може вибрати сховище, яке йому підходить.

6. Можливість проведення атомарних транзакцій. Атомарні транзакції дозволяють двом користувачам обмінюватися монетами на різних блокчейнах безпосередньо. Перші подібні операції в мережі Лайткоїн були проведені в 2017 році. Для проведення таких операцій використовувалися контракти HTLC і сховища з мультіпідписью.

Навесні 2017 року вартість лайткоїна почала збільшуватися: з 4 доларів за монети в березні до 232 доларів 31 грудня. Пікова ціна монети припала на 19 грудня 2017 року. В той день 1 LTC можна було продати і купити трохи більше, ніж за 360 доларів.

В кінці грудня 2017 року з'явилася новина про те, що творець монети Чарльз Лі продав всі свої лайткоїни. Точніше, віддав заощадження на пожертвування. Такий вчинок Чарльз Лі обґрунтував не втратою віри в монету, а зробив він це, щоб знизити свій вплив на ринок в цілому і на LTC зокрема. Відразу після цього курс лайткоїна до долара почав падати. У лютому 2018 року одна монета коштувала близько 116 доларів. А потім знову почала зростати. Причому цього разу досить швидко. Сьогодні ціна одного LTC коливається в районі 180-200 доларів.

Перспективи цієї валюти не можна назвати багатообіцяючими. Експерти сходяться на думці: їй вдасться обігнати біткоіни тільки в разі появи якихось фундаментальних новин. Наприклад, про укладення контрактів з великими партнерами. У звичайній ситуації, все одно у валюти є тенденції до зростання, до кінця 2018 року ціну LTC прогнозують в районі 370-500 доларів.

Новини про компанії, до речі, вже з'являються. У лютому 2018 року відбулося хардфорк мережі Litecoin.

Хардфорк – це поділ і формування нової мережі, яка містить весь ланцюжок блоків блокчейн і інформацію первинної мережі. Після хардфорка мережа живе своїм життям і створює власну історію транзакцій. Поки хардфорк можна назвати невдалим. Ціна однієї монети з 7,21 долара в лютому до 37 центрів в березні.

Ще один недорогий форк LTC – Litecoin Gold. Був випущений восени 2017 року. На відміну від LTC LTG не зазнавав подібного краху. Його ціна сьогодні варіюється від 0,005 до 0,006 долара.

Отже, в Україні найбільш поширеними системами електронних грошей є: E-gold, WebMoneyTransfer, „Яндекс.Деньги”, „Інтернет. Гроші”, MoneXu, „Максі” тощо.

Люди, які володіють знаннями у сфері обігу електронних грошей, домагаються колосальних успіхів. З кожним днем все більш людей починають використовувати електронні гроші для своїх особистих цілей або в роботі. Електронні гроші відкривають все більш можливостей для людини, що має доступ в Мережу. Наш час – час комп'ютерів, Інтернету та електронної комерції.

РОЗДІЛ 2

Правові основи використання електронних грошей

2.1. Формування та розвиток нормативно-правової бази електронних грошей.

Перші кроки щодо законодавчого регулювання ринку електронних грошей були зроблені у 2008 р. Постановою правління НБУ «Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні» від 25.06.2008 р. № 178 електронні гроші визначено як одиниці вартості, що зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента. Право здійснювати випуск електронних грошей в Україні закріплювалося виключно за банками. Водночас для інших юридичних осіб, які здійснювали випуск електронних грошей і не були банками, вимагалось привести свою діяльність у відповідність із вимогами Положення протягом одного року з дня набрання чинності цієї постанови. У кінці 2010 року Національний банк України затвердив оновлену редакцію Положення «Про електронні гроші» від 04.11.2010 р. № 481. Того ж 2010 року були узгоджені правила функціонування перших систем електронних грошей в Україні.

25 липня 2014 р. набрала чинності постанова правління НБУ № 378 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань здійснення операцій з електронними грошима». Цим документом порядок здійснення операцій з електронними грошима приведено до вимог вітчизняного законодавства та норм Європейського Союзу. Так, вимоги Положення про електронні гроші в Україні приведено у відповідність до ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність», а також до норм законодавства ЄС. Статтею 15, відповідно до вимог законодавства ЄС, визначено поняття «електронні гроші» як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, крім осіб, які їх випускають, і є грошовим зобов'язанням цих осіб, що виконується в готівковій або безготівковій формі. Відповідно до вимог ст. 15 Закону порядок здійснення операцій з електронними грошима визначається нормативно-правовими актами Національного банку України.

В Україні регулювання відносин, що пов'язані з електронними грошима, здійснюється загальним та спеціальним законодавством: Цивільним кодексом України; Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001; постановою Правління Національного банку України «Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів» № 223 від 30.04.2010; постановою Правління Національного банку України «Про внесення

змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» № 481 від 04.11.2010, що затверджує Положення про електронні гроші. Основні норми Положення про електронні гроші, затвердженого постановою Національного банку України (далі – НБУ) від 04.11.2010р., включають:

1) визначення електронних грошей як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента. Електронний пристрій може бути як апаратним, так і програмним;

2) користувачами електронних грошей можуть бути лише фізичні особи;

3) юридичні особи можуть лише приймати електронні гроші для оплати товарів і послуг, проте не можуть перераховувати ці кошти фізичним особам та іншим юридичним особам і витратити ці кошти для оплати товарів/послуг крім товарів у електронному вигляді для власних виробничих (господарчих) потреб;

4) електронні гроші випускаються лише банками, хоча окремі функції по обслуговуванню системи можуть виконуватись агентами банків;

5) електронні гроші випускаються в гривнях;

6) обсяг електронних грошей на одному пристрої обмежений до 8000 грн.;

7) електронні гроші можуть бути погашені на вимогу власника;

8) правила роботи системи електронних грошей погоджуються з НБУ.

Ці правила включають схему операцій системи, заходи по управлінню ризиками, систему безпеки в системі. Після погодження система може випускати електронні гроші і зобов'язана подавати статистичну звітність Національному банку України. Аналізуючи це положення, можна відмітити норми, які не відповідають кращій міжнародній практиці і можуть обмежити розвиток ринку. Вимога щодо випуску електронних грошей лише банками різко звужує коло емітентів електронних грошей. Світовий досвід регулювання свідчить, що в країнах, у яких діє жорстка норма щодо емісії електронних грошей лише банками, національні системи електронних грошей відсутні, а на ринок виходять емітенти електронних грошей з інших країн, у яких правила більш демократичні. [13]

Електронні гроші в Україні фактично функціонують з початку XXI ст., незважаючи на те, що деякий час нормативно-правове регулювання випуску та обігу електронних грошей було відсутнє. Для забезпечення стабільності грошового обігу України, а також захисту прав користувачів електронних грошей необхідна ефективна законодавча база. З цією метою Верховною Радою України були внесені зміни до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (далі – Закону України «Про платіжні системи»), а також 25.06.2008 р. постановою Правління Національного банку України № 178 було затверджено Положення «Про електронні гроші в Україні». [15]

Ці нормативно-правові акти стали основними документами, що регулюють випуск, обіг та погашення електронних грошей в Україні. Пізніше з метою узгодження національного законодавства із законодавством Європейського Союзу Правління Національного банку України постановою «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» від 04.11.2010 р. № 481 затвердило нову редакцію Положення «Про електронні гроші в Україні» (далі – Положення). [13] Це пояснюється тим, що проголошення Україною курсу на входження в європейський економічний простір вимагає гармонізації національного законодавства відповідно до стандартів ЄС.

Цим актом встановлено вимоги Національного банку України до суб'єктів здійснення випуску, обігу й погашення електронних грошей, а також до систем електронних грошей в Україні з урахуванням вимог Директиви 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Щодо започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС» від 16.09.2009 р. (далі – Директива 2009/110/ЄС).

Легальне поняття «електронні гроші» закріплено в ст. 15 Закону України «Про платіжні системи» від 05.04.2001 року, під якими розуміють: «одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі».[6] Таке поняття електронних грошей цілком узгоджується з нормами Директиви 2009/110/ЄС, відповідно до якої електронні гроші означають «грошову вартість, яку представлено у вимозі до емітента, які зберігаються на електронному пристрої, в тому числі магнітному, випускаються для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій та приймаються фізичною або юридичною особою, відмінною від установи-емітента електронних грошей». [32]

Отже, електронні гроші, відповідно до легального визначення, мають подвійну природу, з одного боку, це одиниці вартості, які приймаються як засіб платежу, а з іншого – грошове зобов'язання. Слід звернути увагу на те, що поняття «засіб платежу» законодавством не визначено. Про це також йдеться у листі Національного банку України від 07.06.2013 р. №25-112/6750 «Щодо визначення окремих понять». Тому необхідно вирішити питання щодо закріплення поняття «засіб платежу» у нормативних документах.

У свою чергу, поняття «законний платіжний засіб» зустрічається в ст. 192 Цивільного кодексу України від 16.03.2003 року, ст. 35 Закону України «Про Національний банк України», ст. 3 Закону України «Про платіжні системи» від 05.04.2001 року, а в п. 1.13 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи» від 05.04.2001 року та затвердженому постановою Правління Національного банку

України від 05.11.2014 р. № 705 Положенні «Про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використання» закріплено дефініцію «електронний платіжний засіб». [6]

Правове визначення терміну електронні гроші для країн Європейського Союзу міститься у Директиві 2000/46/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними від 18 вересня 2000 року. Відповідно до статті 1 Директиви, «електронні гроші – грошова вартість, яка є вимогою до емітента і яка: зберігається на електронному пристрої; емітується під час отримання грошових коштів у вартісному розмірі не меншому, ніж емітована грошова вартість; приймається як засіб платежу підприємствами, іншими ніж емітент». [32]

Правове визначення електронних грошей для країн ЄС міститься також в Директиві Європейського Парламенту та Ради Європи № 2009/110/ЄС від 16.09.2009 року. Електронними грошима в Україні визнаються одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, є грошовими зобов'язаннями емітента і приймаються як одиниці платежу іншими, відмінними від емітента особами. Узагальнимо поняття електронних грошей у нормативно-правових актах (табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Тлумачення поняття “електронні гроші” у нормативно - правових актах.

Джерело	«Електронні гроші» це -
Report on electronic money European Central Bank, 1998	Грошова вартість, яка зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої може широко використовуватися для здійснення платежів підприємствам іншим, ніж емітент, без необхідності використання при цьому банківських рахунків, але яка діє як наперед оплачений інструмент на пред'явника
Директива Європейського парламенту та Ради Європи No 2009/110/ЄС від 16.09.2009 р.	Грошова вартість, як представлено у вимозі до емітента, які зберігаються на електронному пристрої, в тому числі магнітному, випускаються для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій, та приймаються фізичною або юридичною особою, відмінною від установи- емітента електронних грошей
A glossary of terms used in payments and settlement systems	Вартість, яка зберігається в електронному вигляді на таких пристроях, як чіп-карта або жорсткий диск персонального комп'ютера.

Продовження таблиці 2.1.

Закон № 2346 (п.15.1 ст. 15)	Одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі.
---------------------------------	---

Положення про електронні гроші встановлює, що особа, яка має намір створити систему електронних грошей та здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язана узгодити з Національним Банком України правила системи електронних грошей до здійснення випуску електронних грошей. Для узгодження відповідних правил зацікавлена юридична особа повинна надати Національного Банку України відповідний пакет документів (клопотання про узгодження правил системи електронних грошей, підписані головою правління або ради директорів правила системи електронних грошей тощо). Після перевірки поданих документів Національному Банку України у двомісячний строк приймає рішення про узгодження або відмову в узгодженні правил системи електронних грошей або здійснення операцій з електронними грошима, інформуючи про таке рішення заявника. Зазначимо, що спеціальних вимог до суб'єктів, що мають намір створити та використовувати систему електронних грошей, не встановлено. Щодо валюти та розміру сум емісії Положення закріплює, що емітенти мають право здійснювати випуск електронних грошей, виражених лише в гривнях. Максимально допустима сума електронних грошей на електронному пристрої одного користувача не може перевищувати 8000 грн. Загалом можна дійти висновку, що вимоги до функціонування систем електронних грошей в Україні мають досить загальний характер і не є надто жорсткими. [13]

Згідно п. 1.6 Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від від 04.11.2010 року № 481 (далі – Положення 481), операції з електронними грошима здійснюються емітентами, операторами, агентами, торговцями та користувачами відповідно до вимог вказаного Положення, інших нормативно-правових актів НБУ, правил, установлених емітентами та платіжними організаціями внутрішньодержавних або міжнародних платіжних систем, а також умов укладених договорів. [13]

Функції основних учасників правовідносин, пов'язаних з використанням електронних грошей в Україні узагальнимо у таблицю (табл.2.2.)

Таблиця 2.2.

Характеристика учасників щодо випуску, використання та погашення електронних грошей

Основні учасники	Функції учасників
------------------	-------------------

Продовження таблиці 2.2.

Емітент – банківська установа	Здійснює емісію електронних грошей лише у національній валюті та зобов'язаний здійснювати погашення випущених ним електронних грошей на вимогу пред'явника. Має право здійснювати обмінні операції з випущеними ним електронними грошима на електронні гроші, випущені іншими емітентами, а також укласти договори з банками (агентами з обмінних операцій) про здійснення ними такої діяльності
Емітент та агент з розповсюдження на підставі договору, укладеного з емітентом	Зобов'язані надавати електронні гроші користувачу з моменту внесення користувачем готівкових коштів у касу або ініціювання переказу безготівкових коштів
Емітент або агент з поповнення	Має право приймати від користувачів кошти для поповнення електронними грошима наперед оплачених карток або електронних пристроїв, до яких дають доступ наперед оплачені картки
Агент з поповнення	Надає засоби поповнення електронними грошима електронних пристроїв. Зобов'язаний ініціювати переказ коштів, отриманих від користувачів для поповнення електронними грошима електронних пристроїв, на рахунок емітента не пізніше наступного робочого дня після отримання коштів
Торговці суб'єкти господарювання	Укладають договори з емітентом або агентом з розрахунків і мають право приймати Ег як засіб платежу в грн. та використовувати виключно для обміну на безготівкові кошти
Користувачі – суб'єкти господарювання та фізичні особи	Мають право отримувати та пред'являти до погашення в обмін на готівкові та безготівкові кошти (суб'єкти господарювання – лише на безготівкові)
Оператор	Юридична особа, яка на підставі договору, укладеного з емітентом, виконує операційні та інші технологічні функції, що забезпечують використання електронних грошей, та внесена НБУ до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури

Продовження таблиці 2.2.

Агент з розрахунків	На підставі договору з емітентом здійснює розповсюдження електронних грошей. Може бути виключно банк і небанківська фінансова установа, що має ліцензію на переказ коштів без відкриття рахунків, видану Національним банком України. Має право приймати електронні гроші від користувачів - фізичних осіб в обмін на готівкові та безготівкові кошти, а від користувачів - суб'єктів господарювання та торговців виключно в обмін на безготівкові кошти
---------------------	--

На підставі даної таблиці, можна зробити висновок, що термін користувач на законодавчому рівні є неоднозначним, наслідком чого є складність застосування встановлених Національним банком України обмежень щодо сум електронних грошей при їх використанні фізичними особами та суб'єктами господарювання. У зв'язку з цим Національний банк України видав декілька листів консультативно-роз'яснювального характеру – «Про особливості здійснення операцій з електронними грошима» від 07.02.2014, «Щодо використання електронних грошей в Україні» від 26.06.2014. [20]

Так, виходячи з позиції законодавця, усі користувачі – як суб'єкти господарювання, так і фізичні особи – мають право отримувати електронні гроші та пред'являти їх до погашення в обмін на реальні грошові кошти (у безготівковій формі – для суб'єктів господарювання; у готівковій або безготівковій – для фізичних осіб). Як уже зазначалося, Національний банк України вважає, що будь-які користувачі мають право лише використовувати, а не отримувати як оплату платежу електронні гроші для придбання товарів і здійснення переказів (тільки для фізичних осіб) з урахуванням обмежень, установлених Положенням про електронні гроші в Україні. При цьому для таких отримувачів електронних грошей як суб'єктів господарювання, на відміну від законодавця, Національний банк України вживає термін торговці. Але отримувачами електронних грошей можуть бути і фізичні особи, яким переказують кошти інші фізичні особи. Щодо отримувачів – фізичних осіб – Національний банк України не застосовує жодного окремого поняття, а називає їх іншими користувачами – фізичними особами. В разі здійснення платіжної операції електронними грошима незалежно від того, чи є фізична особа - суб'єкт господарювання платником або отримувачем цих електронних одиниць вартості, ця особа є їх користувачем.

З метою запобігання використанню фінансової системи для відмивання «брудних» коштів та фінансування тероризму, зокрема використанню

електронних грошей для ухилення від оподаткування та державного контролю, запроваджено суму готівкових коштів, яку фізична особа може отримати через платіжний пристрій в обмін на електронні гроші з використанням наперед оплаченої картки багатоцільового використання. Ця сума становить до 500 гривень на день і не більше 4 000 гривень протягом одного місяця. Такі ж розміри сум коштів за допомогою електронних грошей фізичні особи можуть переказувати іншим користувачам – фізичним особам – з використанням наперед оплачених карток багатоцільового використання. [14]

Також слід зазначити, що п. 2.4. глави 2 Положення про електронні гроші визначено суму, відповідно до якої користувач (суб'єкт господарювання або фізична особа) має право використовувати електронні гроші для здійснення розрахунків за допомогою електронного пристрою, що поповнюється і перебуває в розпорядженні користувача, – до 35 000 гривень протягом календарного року. До розрахунку цієї суми не включаються електронні гроші, погашені через операційну касу емітента на вимогу користувача протягом календарного року. [13]

Продовжуючи аналізувати чинне українське законодавство у сфері регулювання порядку здійснення операцій з електронними грошима, необхідно вказати, що банк, який має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку їх випуску узгодити з Національним банком України правила використання електронних грошей у порядку, встановленому нормативно-правовим актом Національного банку України, яким є Положення про електронні гроші в Україні. Виходячи з норм цього Положення, слід зазначити, що суб'єкти, які здійснюють операції з електронними грошима (емітент електронних грошей, оператор, агенти, торговці та користувачі), мають право їх виконувати лише за правилами, узгодженими з Національним банком України.

Таким чином, банк має право відкривати електронні гаманці користувачам, у разі якщо їх відкриття передбачено правилами використання електронних грошей, узгодженими з Національним банком України.

Отже, стосовно нормативно- правової бази можна сказати, що регулювання відносин, що пов'язані з електронними грошима здійснюється загальним та спеціальним законодавством.

Основними документами є такі нормативно-правові акти: Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від від 04.11.2010 року № 481, Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001.

2.2. Нормативно-правове регулювання операцій з використання електронних грошей.

Сьогодні актуальним є питання обігу електронних грошей які набувають все більшої популярності в Україні та світі. Нині електронні гроші всіх відомих сьогодні систем є наперед оплаченими і таким чином тісно пов'язаними з грошима центральних банків. Саме передплата традиційними грошима є передумовою для запису на технічному пристрої користувача грошової вимоги до емітента у вигляді електронних грошей. Ця вимога або зобов'язання емітента погасити пред'явнику електронні гроші традиційними грошима і використовується для придбання товарів чи послуг у торговців. Після цього у випадку з торговцем або ще до цього випадку із споживачем грошова вимога може пред'являтися безпосередньо емітенту або уповноваженій ним установі для погашення і виплати пред'явнику традиційних грошей.

Згідно із положеннями Директиви 2009/110 ЄС від 16.09.2009 «Про започаткування здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ,що працюють з електронними грошима», електронні гроші «означають електронно , в тому числі магнетично накопичену грошову вартість, яка представлена вимогою до емітента,яка після отримання коштів випускається з метою здійснення платіжних трансакцій, приймається фізичною чи юридичною особою,що не є емітентом електронних грошей. [32]

Відповідно до п1.4 Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 року №481 випуск електронних грошей в Україні мають право здійснювати лише банки. При цьому банк має право надавати своїм клієнтам,у тому числі шляхом укладення з юридичними особами агентських договорів, такі фінансові послуги у сфері використання електронних грошей:розповсюдження електронних грошей, здійснення обмінних операцій з електронними грошима, надання засобів поповнення електронними грошима електронних пристроїв;приймання електронних грошей в обмін на готівкові/безготівкові кошти. Емітенти мають право здійснювати випуск електронних грошей ,виражених лише в гривнях(п. 2.1. Положення). [13]

Отже, особливістю електронних грошей у порівнянні з традиційними видами грошей , є обмеженість щодо виконання ними функцій засобу платежу і засобу обігу,як засіб платежу електронні гроші мають суттєві технічні обмеження: можливість їх приймання залежить від технічної оснащеності торговців наявністю карт-ридерів, електронних гаманців тощо стосовно виконання електронними грошима функції збереження вартості за значимості, що сьогодні вона також вельми обмежена, оскільки проценти за електронними грошима не нараховуються, електронним грошам властиве внутрішнє протиріччя з одного боку вони є засобом платежу іншого зобов'язанням яке

підлягає виконанню у звичайних не електронних грошах. Цей парадокс можна пояснити за допомогою історичної аналогії з іншими видами грошей. У свій час банкноти також розглядалися, як зобов'язання які підлягають оплаті металевими монетами безготівкові гроші, як зобов'язання, які погашаються металевими або паперовими грошима. У зв'язку з вказаним вище оригінальною виглядає теза Л.Новосолової яка підкреслює, що держава наділяючи певний вид майна на якість законного платіжного засобу своїм авторитетом і своєю владою підтверджує й забезпечує властивість майна визнаного законним платіжним засобом, незалежно від його реальної вартості погашати будь-який грошовий борг у розмірі визначеному, як номіналу грошового знаку, як перед кредитним зобов'язанням, так і перед державою по публічним платежам.

Проте слід звернути увагу на те, що Національний банк України має власну думку щодо подібного. У листі Про особливості здійснення операцій з електронними грошима від 07.02.14 № 25-109/5294 зазначається, що електронні гроші випускаються і іншими ніж Національний банк України банками є електронним замінником банкнот і монет та грошовим зобов'язанням емітента. Електронні гроші використовуються як засіб здійснення платежів приймаються обмеженим колом осіб, надаються в обмін на кошти готівкової або безготівкової формі і відповідно до законів України не є валютними цінностями та грошовими коштом. [19]

Питання щодо закріплення фінансово-правової сутності електронних грошей у нормативних актах має вирішальне значення, оскільки від цього залежить подальший розвиток фінансово-правового регулювання обігу електронних грошей. У країнах, де електронні гроші визнані як грошова вартість, що зберігається на електронних пристроях (наприклад, у країнах ЄС), фінансово-правове регулювання розвивається шляхом нормативного встановлення методів такого регулювання – передбачення ліцензування емітентів таких грошей, встановлення вимог щодо мінімального розміру їх уставного капіталу, передбачення фінансової відповідальності за недотримання цих вимог тощо. У країнах, де до електронних грошей підходять як до форми зобов'язань, фінансово-правове регулювання їх обігу має рекомендаційний характер. Українським урядом протягом тривалого часу ні електронним грошам, ні правовому регулюванню їх обігу уваги не приділялося. У 2003 році Національний банк України створив Національну платіжну систему «Український платіжний простір» (НПС ПРОСТІР) – внутрішньодержавну банківську багатоемітентну платіжну систему, в якій розрахунки здійснюються електронними грошима у формі смарткарток. Діяльність цієї системи врегульовувалася, з одного боку, нормами Закону України «Про національний банк України» від 20.05.1999, Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000, Закону України «Про державне регулювання ринків

фінансових послуг» від 12.07.2001, а з іншого – блоком локальних нормативних актів, виданих Національним банком України, що врегульовували внутрішні питання функціонування НПС ПРОСТІР. Зокрема Постановами Національного банку України: «Про затвердження тарифу на послуги, що надаються Національним банком України, який виконує функції НПС «ПРОСТІР»» від 12.08.2003 року, «Про затвердження тарифу на операції, що здійснюються Національним банком України, який виконує функції розрахункового банку НПС «ПРОСТІР» від 12.08.2003 року тощо. Проте значного поширення НПС «ПРОСТІР» не набуло, насамперед, через технічну недосконалість: у цій системі протягом тривалого часу використовувалися лише чипові картки, які містили вбудований мікрокомп'ютер із картковою операційною системою, тоді як у мережі Інтернет можна було скористатися послугами WebMoneyTransfer, Limonex, UkrMoney, Яндекс.Грошіта інших платіжних систем, які пропонували багатофункціональні електронні гроші, що приймалися як платіжний засіб іншими, ніж емітент, особами і якими можна було без особливих проблем розрахуватися в мережі Інтернет. Саме ці платіжні системи впевнено завоювали фінансовий ринок електронних грошей в Україні. Ситуація правової невизначеності обігу електронних грошей в Україні була вигідною для міжнародних платіжних систем, оскільки дозволяла їм встановлювати власні «правила гри». [16]

Протягом тривалого часу ТОВ «Українське Гарантійне Агентство», яке було представником міжнародної системи електронних платежів (далі – МСЕР) WebMoney в Україні, наполягало, що електронні гроші є інформаційною технологією передачі зобов'язань, а оскільки правові основи забезпечення зобов'язань закріплено у ст. 190, ч. 1 ст. 509, п. 1 ч. 1 ст. 512, ч. 3 ст. 656 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 року, то додаткового правового регулювання випуск та обіг електронних грошей не вимагає. Лише в 2008 році Національним банком України було прийнято Постанову № 178, якою затверджувалося Положення про електронні гроші.

Зазначене положення було розроблено з урахуванням норм Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського союзу 2000/46/ЄС «Про діяльність установ у сфері електронних грошей і пруденціальний нагляд за ними» від 16.09.2009 року. Але, попри розроблені норми Постанови № 178, якою затверджувалося Положення про електронні гроші, зазначена Директива не стала еталоном: для емітентів електронних грошей в Україні встановлювалися вимоги, жорсткіші, ніж це передбачалося в нормах європейського законодавства (право емісії електронних грошей надавалося виключно банкам, сума електронних грошей на одному електронному пристрої, щоперебуває у розпорядженні користувача, та сума однієї транзакції в системах електронних грошей не повинна була перевищувати 5000 гривень; банк-емітент зобов'язаний був

узгоджувати з Національним банком України правила системи електронних грошей тощо). Подібний підхід не був новаторським – в країнах ЄС (Латвія, Греція) при імplementації норм Директиви 2000/46/ЄС до емітентів електронних грошей встановлювалися жорсткіші вимоги, ніж це було передбачено, з метою забезпечення прав користувачів електронних грошей.

Водночас, незважаючи на те, що нефіатні гроші перебувають в обігу на території України без відповідних правових підстав, мешканці України користуються ними – електронні гроші систем Webmoney, Яндекс.Деньги, QIWIWallet, Walleto/Єдиний гаманець міцно увійшли у життя українського суспільства, завоювавши значний сегмент фінансового ринку електронних грошей: наприклад, лише WebMoney займають до 60 відсотків українського фінансового ринку електронних грошей. [25]

Згідно з вимогами ст.15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 та п.1.4 гл. 1 Положення про електронні гроші в Україні від 04.11.2010, випуск електронних грошей в Україні мають право здійснювати лише банки. Банк має право надавати своїм клієнтам, зокрема шляхом укладення з юридичними особами агентських договорів, такі фінансові послуги у сфері використання електронних грошей:

- розповсюдження електронних грошей;
- здійснення обмінних операцій з електронними грошима;
- надання засобів поповнення електронними грошима електронних пристроїв;
- приймання електронних грошей в обмін на готівкові/безготівкові кошти.

Випуск електронних грошей здійснюється шляхом їх надання користувачам або комерційним агентам в обмін на готівкові або безготівкові кошти. Банк, що здійснює випуск електронних грошей, номінованих лише в гривнях, законодавець називає емітентом, який у подальшому зобов'язаний погашати випущені ним електронні гроші на вимогу користувача.

Відповідно до п. 2.3. гл. 2 Положення про електронні гроші в Україні від 04.11.2010 є випущеними з часу їх завантаження емітентом або оператором на електронний пристрій, що перебуває в розпорядженні користувача або агента. Згідно зі ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 для виконання операційних та інших технологічних функцій, які забезпечують використання електронних грошей, емітент має право залучати інших юридичних осіб – резидентів. Так, п. 5.1 гл. 5 Положення про електронні гроші в Україні від 04.11.2010 передбачає, що операційні чи інші технологічні функції при здійсненні операцій з електронними грошима може виконувати оператор на підставі договору з емітентом. Тому в разі якщо оператор уклав договір з банком, електронні гроші вважаються випущеними з часу їх завантаження оператором на електронний пристрій користувача або агента (електронний гаманець, пам'ять комп'ютера, наперед

оплачена картка багатоцільового використання тощо), який може перебувати фізично як у користувача/агента, так і в приміщенні оператора, залежно від технології обігу інформації щодо права користувача/агента на електронні гроші.

Зважаючи на те, що доступ до електронних грошей, які зберігаються в інформаційному вигляді, здійснюється за допомогою електронного пристрою, виникає потреба в розкритті поняття останнього. Національний банк України під електронним пристроєм розуміє чип, що міститься на пластиковій картці або на іншому носії, пам'ять комп'ютера тощо, які використовуються для зберігання електронних грошей. Погоджуючись з такою позицією, до цього додаємо ще такі види електронних носіїв, як електронні гаманці, програмно-технічне забезпечення на онлайн-сервері оператора, на яких зберігаються електронні гроші користувачів. Умовно такі електронні пристрої та носії іменуються «спеціальними електронними рахунками».

Отже, під час оплати електронними грошима відбувається зарахування одиниць вартості на спеціальний електронний носій отримувача (суб'єкта господарювання, фізичної особи) без використання банківських рахунків цього платника, що породжує юридичні наслідки і свідчить про виконання операції, яка прирівнюється до платіжної. У той же час електронні гроші забезпечуються реальними грошима в безготівковій та/або готівковій формі емітента і можуть бути обміняні на них отримувачем у будь-який час.

Пункт 1.5 гл. 1 Положення про електронні в Україні від 04.11.2010 грошізобов'язує емітента вести облік коштів, які надходять від користувачів та/або агентів як оплата електронних грошей на окремому рахунку емітента за кожною платіжною системою та за кожним видом електронного пристрою. Це означає, що на рахунках банку відбиваються тільки дві операції з випуску: 1) забезпечення електронних грошей переказом реальних коштів на рахунок банку; 2) погашення – переказ коштів, які забезпечували зобов'язання банка-емітента, на рахунок користувача електронних грошей або видача їх у готівковій формі. Таким чином, рух електронних коштів відбувається в інформаційному просторі поза банківськими рахунками.

Ураховуючи викладене вище, потрібно з'ясувати, хто є користувачами електронних грошей та агентами, які на підставі договорів, укладених з емітентом, мають право надавати відповідні фінансові послуги користувачам. Відповідно до п. 1.3 гл. 1 Положення про електронні гроші в Україні від 04.11.2010 користувачем є фізична особа або суб'єкт господарювання, який є власником електронних грошей і має право використовувати їх для придбання товарів і здійснення переказів з урахуванням обмежень, установлених цим Положенням. Пунктом 15.4 ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 передбачено такі види агентів у сфері електронних грошей, як агент з розповсюдження, агент з поповнення, агент з

обмінних операцій, агент з розрахунків. При цьому агент з розповсюдження здійснює надання електронних грошей користувачам без зобов'язання щодо їх погашення; агент з поповнення надає користувачам засоби поповнення електронними грошима електронних пристроїв; агент з обмінних операцій обмінює електронні гроші, випущен однією особою, на електронні гроші іншої особи; агент з розрахунків приймає електронні гроші в обмін на готівкові/безготівкові гривні.

Агентом з розрахунків може бути виключно банк і небанківська фінансова установа, що має ліцензію на переказ коштів без відкриття рахунків, видану Національним банком України. Цей агент не має права передавати свої повноваження за агентським договором іншим суб'єктам господарювання. П. 2.8 гл. 2 Положення про електронні гроші в Україні від 04.11.2010 запроваджено зобов'язання емітента надавати Національному банку України інформацію про агентів за формою, передбаченою нормативно-правовими актами Національного банку України щодо ведення реєстру комерційних агентів банків.

Згідно з п. 2.2. гл. 2 Положення про електронні гроші від 04.11.2010 емітент зобов'язаний забезпечити, щоб сума випущених ним електронних грошей не перевищувала:

- суми отриманих ним від користувачів та агентів (крім агента з поповнення) готівкових або безготівкових коштів;
- суми отриманих агентом з поповнення готівкових коштів, які мають бути перераховані емітенту.

Так, п. 2.4 гл. 2 Положення про електронні гроші в Україні від 04.11.2010 саме для користувачів установлює обмеження щодо суми електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача (для поповнюваних електронних пристроїв сума не повинна перевищувати 8000 гривень, а для непоповнюваних електронних пристроїв ця сума не повинна перевищувати 2000 гривень). Але для суб'єктів господарювання, які приймають від користувачів електронні гроші як оплату платежу за товари, роботи, послуги, зазначеними вище нормативно-правовими актами не встановлено обмежень щодо суми електронних грошей, яка може перебувати на електронному пристрої. У такому разі суб'єкти господарювання виступають як отримувачі електронних грошей шляхом їх приймання від користувачів за оплату товарів, робіт, послуг. Таких суб'єктів господарювання Національний банк України називає торговцями, які зареєстровані відповідно до законодавства України та на підставі договору, укладеного з емітентом або агентом з розрахунків, приймають електронні гроші як засіб платежу за товари Положення про електронні гроші в Україні). Водночас ці торговці можуть бути і користувачами, які за безготівкові кошти купують електронні гроші для здійснення оплати господарських, виробничих потреб з урахуванням обмежень, установлених зазначеними вище

законодавчими актами. Отже, банк-емітент має розділяти функції цих суб'єктів господарювання і відкривати їм окремі облікові записи (електронні гаманці тощо) – як торговцям та як користувачам .

Торговці мають право отримувати електронні гроші та пред'являти їх допозашення лише в обмін на безготівкові кошти. Так, відповідно до пункту 3.5 гл. 3 Положення про електронні гроші в Україні від 04.11.2010 суб'єкти господарювання на підставі договору, укладеного з емітентом або агентом з розрахунків, мають право приймати від користувачів як засіб платежу за товари електронні гроші, виражені в гривнях. [13]

На відміну від суб'єкта господарювання фізична особа як користувач має право використовувати електронні гроші не лише для здійснення оплати товарів, робіт і послуг, а і для переказу електронних грошей іншим фізичним особам. Фізична особа має право отримувати електронні гроші та пред'являти їх до погашення в обмін на готівкові або безготівкові кошти.

На підставі здійсненого аналізу відповідних норм Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 та постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні» від 04.11.2010 можна зробити висновок, що розуміння терміну «користувач» на законодавчому рівні є неоднозначним. Наслідком чого є складність застосування встановлених Національним банком України обмежень щодо сум електронних грошей при їх використанні фізичними особами та суб'єктами господарювання. У зв'язку з цим Національний банк України видав декілька листів консультативно-роз'яснювального характеру – «Про особливості здійснення операцій з електронними грошима» від 7 лютого 2014, «Щодо використання електронних грошей в Україні» від 26 червня 2014. [20]

Продовжуючи аналізувати чинне українське законодавство у сфері регулювання порядку здійснення операцій з електронними грошима, необхідно вказати, що банк, який має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку їх випуску узгодити з Національним банком України правила використання електронних грошей у порядку, встановленому нормативно-правовим актам Національного банку України, яким є Положення про електронні гроші в Україні. Виходячи з норм цього Положення, слід зазначити, що суб'єкти, які здійснюють операції з електронними грошима (емітент електронних грошей, оператор, агенти, торговці та користувачі), мають право їх виконувати лише за правилами, узгодженими з Національним банком України. Таким чином, банк має право відкривати електронні гаманці користувачам, у разі якщо їх відкриття передбачено правилами використання електронних грошей, узгодженими з Національним банком України.

Важливим є також питання про можливість використання електронних грошей, які випущені емітентом нерезидентом. Відповідно до п. 8 Положення про електронні гроші в Україні, користувач має право використовувати електронні гроші, випущені емітентом-нерезидентом як засіб платежу за товари на користь нерезидента у міжнародній системі Інтернет розрахунків. Торговець має право приймати електронні гроші, випущені емітентом-нерезидентом, як засіб платежу від покупця нерезидента за умови, що міжнародна система Інтернет розрахунків забезпечує перерахування цих електронних грошей одночасно з їх погашенням шляхом перерахування коштів на рахунок торговця в банку-резиденті. Для рорвитку електронної комерції є необхідним закріплення на законодавчому рівні можливості оплати товарів і послуг електронними грошима, випущеними нерезидентами, як засіб платежу за товари і в національних платіжних системах.

Правова позиція Національного банку України, а також судова практика місять дещо суперечливі положення, що свідчить про необхідність з'ясування правової природи у світлі практики іноземних держав.

У Роз'ясненні Національного банку України щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin» від 10 листопада 2014 року, зазначається, що «Національний банк України розглядає «віртуальну валюту/криптовалюту» Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу». Через місяць був оприлюднений лист №29-208/72889 від 8 грудня 2014 року, у якому Національний Банк України наголосив, що «усі ризики за використання в розрахунках «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin несе учасник розрахунків з ними». [19]

Однак на сьогодні Національний банк України відходить від висловленої позиції. Про це свідчить Спільна заява фінансових регуляторів (Національний банк України, Національна комісія цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг) щодо статусу криптовалют в Україні від 30 листопада 2017 року. У заяві йдеться про те, що фінансові регулятори продовжують «опрацювання питання правового статусу криптовалют та законодавчого врегулювання операцій з ними, беручи до уваги позицію регуляторів інших країн та останні тенденції в розвитку таких технологій». Також зазначається, що «процес внесення змін до законодавства України має відбуватись на основі глибокого і деталізованого дослідження цього явища, його впливу на фінансові ринки, досвіду та останніх рішень інших регуляторів світу тощо». [21]

Єдиним прикладом правозастосування у сфері використання криптовалют є Рішення Дарницького районного суду м. Києва по справі № 753/599/16-ц від 24

березня 2016 року. Сторони спору уклали договір обміну товару на роботи, згідно з яким виконавцем (Позивачем) було взято на себе зобов'язання виконати роботи з розробки та створення програмного забезпечення, а замовником (Відповідачем) – передати іншій стороні визначену договором кількість цифрової продукції Bitcoin на загальну суму 10 тис. гривень. Після того, як робота була виконана, а результати передані, обіцяні Bitcoin Відповідач не передав. На думку Позивача, за договором Bitcoin слід було розглядати як товар. Так, «відповідно до п. 1.4 договору товар – це визначена договором кількість цифрової продукції Bitcoin, що є предметом господарського обігу, виробленої в процесі майнінгу та об'єктивно вираженої за допомогою комп'ютерного програмування в формі цифрових записів, облік якої ведеться колективно в публічній базі Blockchain невизначеною кількістю учасників по чітко завданому алгоритму».

Суд визнав, що між позивачем та відповідачем було укладено договір міні. Однак суд відмовив у задоволенні позову з огляду на те, що Bitcoin не можна розглядати як товар. Так, суд зазначив, що «сторони визначивши предмет договору, який має ознаки віртуального – цифрова продукція Bitcoin, погодили, що він не є предметом матеріального світу, який не має індивідуальних ознак, а тому, оскільки такий предмет договору не можна ідентифікувати, визначити його ознаки матеріального світу, такий предмет не може бути об'єктом судового захисту». [28]

У продовження даного спору (по справі № 753/599/16-ц) Позивачем була подана апеляційна скарга. Однак, Апеляційний суд міста Києва у своїй Ухвалі від 12.11.2016 р, залишив рішення суду першої інстанції без змін, вказавши аналогічні підстави для відмови: «Виходячи зі змісту листа Національного банку України та умов договору, можна дійти висновку, що Bitcoin не є річчю та не має ознак матеріального світу. Також, Bitcoin не є продукцією, а порядок обігу віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin нормативно не врегульовано». Аргументи Позивача про те, що цифрова продукція Bitcoin – це майнові права, суд визнав безпідставними, оскільки вони не ґрунтуються на нормах чинного законодавства, посилаючись на ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», згідно з якою майновими правами визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності, а також інші специфічні права та права вимоги. Суд дійшов висновку, що Bitcoin не має ознак майнових прав. [11]

Із аналізованих судових рішень випливає, що правозастосовна практика не визнає біткоїн ні як товар, ні як майнові права. Для того, щоб з'ясувати правову природу криптовалюти, варто звернутися до світової нормативно – правової

практики, а також проаналізувати внесені до Верховної Ради України проекти законів, які стосуються правового регулювання криптовалют.

Криптовалюту пропонується розглядати як:

1) Грошовий сурогат. Такий підхід впливає із Роз'яснення Національного банку України від 10.11.2014 року. Однак, згідно із ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 року, грошовий сурогат – це будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей. Згідно із ст. 32 цього Закону, випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються. [8] Позичку про те, що біткоїн – це грошовий сурогат, а тому будь-які операції з ним заборонені і будуть прирівнюватись до операцій по відмиванню доходів для фінансування тероризму, зайняв центральний банк Російської Федерації.

Вважаємо, що криптовалюти не варто розглядати як грошовий сурогат, оскільки криптовалюти не відповідають критерію «документ». Так, згідно із ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003, електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Криптовалюта являє собою цифровий код, тому не є документом. [3]

2) Платіжний засіб. На думку Європейського суду Справедливості, біткоїн необхідно вважати валютою (засобом платежу), а не товаром (рішення від 22.10.2015). Європейська судова практика по суті прирівняла криптовалюту до законного платіжного засобу, а обмін грошових коштів – «валютно-обмінною операцією». Така позиція обумовлюється певними труднощами щодо оподаткування криптоюти.

Біткоїн є законним платіжним засобом у Японії. Одним із поштовхів до надання криптовалютам статусу законного засобу платежу в Японії став обвал торгів на одній з найбільших біткойн-бірж MTGox та її банкрутство у 2014 році, внаслідок чого її клієнти зазнали значних втрат. Також цікавою є позиція судді США Елісон Нейтан у справі щодо Антоніо Мурджіо із Coin.mx, яка підтвердила, що «словники, суди, а також положення законодавчої історії підтверджують: біткоїн вважається грошима». Така позиція американських суддів підтверджується департаментом, який займається фінансовими та кримінальними злочинами, який у 2013 р. кваліфікував біткоїн як «одну з форм грошей». Проте інший впливовий американський орган у сфері податкових питань – Internal Revenue Service (IRS) наголосив, що для цілей федерального оподаткування криптовалюту слід тлумачити не як «форму грошей», а як власність. [50] У вересні 2015 року Американська державна комісія, яка

займається біржовими ф'ючерсними контрактами, прирівняла біткоїн до біржових товарів.

3) Фінансовий актив. Згідно із Проектом Закону про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні № 7183-1 від 10.10.2017 (далі – законопроект № 7183-1), криптовалюту пропонується розглядати як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку. Криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом. Також пропонується доповнити п. 4 ч. 1 ст.1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001, зазначивши, що до фінансових активів, окрім коштів, цінних паперів, боргових зобов'язань та права боргу, що не віднесені до цінних паперів, слід віднести криптовалюту.

Згідно із Проектом Закону про стимулювання ринку крипто валют та їх похідних в Україні, криптообмінні операції можуть здійснюватися виключно через криптобіржі та пункти обміну криптовалют. Криптообмінні операції з придбання криптовалют за національну валюту можуть здійснювати виключно інвесторами на ринку криптовалют. Послуги на ринку криптовалют пропонується віднести до фінансових послуг, а отже доповнити ч. 1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» 12.07.2001 року новим пунктом, згідно з яким до видів фінансових послуг належать «фінансові послуги на ринку криптовалют, які надаються відповідно до Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» від 10.10.17. [38]

Подібна позиція закріплена у законодавстві деяких європейських держав. Так, Міністерство фінансів Німеччини зробило заяву про те, що біткоїн не можуть бути класифіковані як електронна або іноземна валюта, а більше підходять під визначення приватні гроші, визнавши таким чином біткоїн як фінансовий інструмент, відобразивши свою позицію у Банківському кодексі. Болгарія також прирівняла доходи від біткоїнів до доходів від фінансових активів. [27]

4) Товар. Всупереч рішенням Європейського Суду Справедливості, Європейський центральний банк розглядає цифрову валюту (так, замість «криптовалюта», у законодавстві ЄС вживається термін «цифрова валюта») як товар, а договір купівлі - продажу щодо криптовалют як договір купівлі-продажу товару. Як уже згадувалося, судова практика в Україні відхиляє доводи на користь тлумачення правової природи криптовалют як товару.

Згідно із іншим національним законопроектом, а саме Проектом Закону України №7183 «Про обіг криптовалют в Україні» від 6 жовтня 2017,

криптовалюта – це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду). Відповідно до законопроекту №7183, криптовалюта отримується як винагорода системи блокчейн, в результаті її генерації у системі блокчейн майнером, який виконав необхідні умови для її отримання, а саме у випадку знаходження (підписання) блоку транзакцій, який було записано до поточної системи блокчейн. Майнер на свій власний розсуд обирає тип криптовалюти для майнінгу, а також самостійно вживає усі необхідні дії для захисту і зберігання власної криптовалюти. [37]

Як впливає із ст. 6 законопроекту №7183 «Про обіг криптовалюти», використання криптовалюти являє собою міну. Так, суб'єкт криптовалютних операцій має право вільно розпоряджатись криптовалютою, зокрема здійснювати операції з міни (обміну) криптовалюти будь-яких видів на іншу криптовалюту, обмінювати її на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери, послуги, товари тощо. Згідно із ст. 7 законопроекту №7183 «Про обіг криптовалюти», до криптовалютних транзакції застосовуються загальні положення про договір міни, у відповідності до законодавства України. [37]

Таким чином, незважаючи на існування в світі численних практик використання криптовалют у якості міри вартості, засобу обміну та накопичення, її складна правова природа не дозволяє ототожнити її з будь-яким із суміжних понять.

На нашу думку, криптовалюту слід вважати окремим об'єктом цивільних прав. Криптовалюта може бути предметом окремих договорів, наприклад договору купівлі-продажу, міни, дарування тощо. Криптовалюта не є електронним платіжним засобом, оскільки не існує банками чи іншими фінансовими установами централізовано, а є результатом майнінгу окремих осіб.

Таким чином, електронні гроші – це один із засобів електронних розрахунків, що відрізняється від готівкових та безготівкових коштів двоякою правовою природою, використанням виключно в межах певних платіжних систем, а також тим, що їх вартість забезпечується внесеними користувачами коштами. Особливістю електронних грошей у порівнянні з традиційними видами грошей, є обмеженість щодо виконання ними функцій засобу платежу і засобу обігу, як засіб платежу електронні гроші мають суттєві технічні обмеження.

Недоліком чинного законодавства є обмеження кола емітентів виключно комерційними банками-резидентами, що обмежує сферу використання електронних грошей та не відповідає європейським стандартам.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИПУСКУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ.

3.1. Сучасні тенденції розвитку систем електронних грошей та операцій з ними.

Спрогнозувати розвиток електронних грошей в нашій державі досить складно, оскільки їх емісія на карткових носіях, за сучасних умов відсутності в законодавстві належних правових положень, регулюється лише тими нормами, що стосуються емісії платіжних карток, та здійснюється в Україні лише банками, а системи розрахунків електронними грішми програмного типу та небанківські емітенти таких грошей функціонують в умовах правової невизначеності. Вони на власний ризик впроваджують сучасні схеми електронних розрахунків, на свій розсуд здійснюють захист користувачів та управляють всіма фінансовими і нефінансовими ризиками. Поряд із цим очевидно, що електронні гроші, з'явившись на банківському ринку, наврядчи здадуть свої позиції і, долаючи наявні перешкоди, утвердяться на ньому назавжди. Результатом буде лібералізація функціонування сучасного банківського сектору та розвиток державно-правових норм для ефективної діяльності систем електронних грошей.

Результатом розвитку електронних грошей і платіжних систем інтернету теоретично може стати використання ненагородженим грошових активів по транзакціям. Винагорода фондів може справити позитивний вплив на інтеграцію грошових і фінансових активів, які є основою виникнення електронної вартості. Як показує практика, подальший розвиток електронних грошей може відбитися негативно на можливості безпомилково визначати грошові і негрошові активи. Через поступового виходу з обігу невинагороджених активів гостро постає проблема цільової спрямованості грошових мас в процесі стирання межі між активами грошовій та негрошовій природи. Функції центральних банків зводяться до регулювання облікових ставок замість реального управління обсягом грошей в обороті. Економісти проявляють інтерес до цього через імовірність ревізії визначення грошей, як неознаграждаемого активу.

Електронні гроші можуть виступити повноцінною заміною грошей центрального банку держави. Якщо віртуальна валюта займе місце основного платіжного засобу, обсяг грошової маси вийде з-під контролю, а баланс грошового ринку порушиться. Повсюдне поширення віртуальної валюти торкнеться діяльності державних банків в реалізації кредитно-грошової політики і банківського нагляду. Під ударом опиниться державна платіжна система.

Професійні експерти дотримуються різних думок з цього приводу. Електронну валюту, як окрему форму грошей, визнають не всі економісти. Інші ж вважають, що існує досить багато фінансових механізмів для забезпечення контролю, наприклад керування процентною ставкою.

Велика частина економістів визнають відособленість електронної вартості серед інших форм грошей. Вони вважають, що віртуальна валюта буде надавати відчутний вплив на діяльність центральних банків, особливо в довгостроковій перспективі. Заміна роздрібного обороту готівки на електронні може привести до різкого зростання кредиту і збільшення обсягів валюти в банківській системі.

Розвиток сфери електронних грошей обумовлено проявом мережевих ефектів. Популярність цього платіжного засобу, велике число емітентів і велика мережа партнерських торгових точок викличе бажання користувачів ставати учасниками системи. Але зростаюча кількість активних агентів сервісу викличе зростання обсягів емісії та інтересу до електронної валюти. Досягнувши певного критичного показника, розвиток віртуальних грошей буде стрімким. У зв'язку з цим, головним завданням регулюючих органів буде своєчасна реакція на ймовірні скачки ринку.

Найбільш передбачуваним сегментом розвитку електронної комерції будуть Інтернет-платежі. Технологічне суперництво між двома домінуючими технологіями – електронними грошима програмного типу та традиційними платіжними картками – буде вирішено на користь перших. Головна причина такої ситуації пов'язана з картковим сегментом. У процесі динамічного розвитку систем електронних грошей у сфері Інтернет в області традиційних карток спостерігають деяку стагнацію: невдалі спроби запуску протоколу SET, невиправдані сподівання від запуску 3D Secure, проблеми зі шахрайством, щодо яких не виявляється відчутної позитивної тенденції. Це не означає, що платіжні картки не будуть використовувати для розрахунків через Інтернет. Проте вони будуть традиційними – досвід нововведень в області карткових Інтернет-платежів показує, що без істотної перебудови структури вони неефективні, а перебудова під Інтернет-платежі є досить дорогою. Нове рішення в області карткових Інтернет-платежів можливе внаслідок розвитку офлайнової карткової платіжної технології. Наприклад якщо до карток буде масова вбудовано бездротовий інтерфейс до комп'ютерів, а вартість нової інтеграційної технології зведеться до вартості програмного забезпечення, що знизить поріг впровадження практично до нуля. Проте подібних рішень поки не виникало.

Ці дані говорять про те, що в Україні стрімко зростає використання електронних грошей, але до досвіду європейських країн ще далеко, оскільки в Україні немає належного правового регулювання щодо легалізації таких електронних систем. Прогнозування розвитку електронних грошей в Україні є складною справою, оскільки цей засіб платежу сьогодні ще не має правового підґрунтя для свого існування. Якщо емісія електронних грошей на карткових носіях (наперед оплачених карток міжнародних платіжних систем та електронних гаманців НСМЕП) за відсутності в законодавстві належних правових положень регулюється нормами щодо емісії платіжних карток і здійснюється в Україні

лише банками, то системи розрахунків електронними грошима програмного типу («Інтернет.Деньги», технологія PayCash, WebMoneyTransfer тощо) та небанківські емітенти цих грошей працюють в умовах правової невизначеності. Вони на власний ризик упроваджують сучасні схеми розрахунків, на свій розсуд дбають про захист користувачів та управляють фінансовими й нефінансовими ризиками.

На даний момент дуже багато спірних питань упровадження електронних грошей в Україні, таких як: – непродумана система податків; – забезпечення емісії; – відсутність стандартів обігу електронних грошей; – нелегальні дії з відмивання грошей через платіжні системи. Для обігу електронних грошей необхідно використовувати складні технології, які в більшості українських банків просто відсутні. Оскільки електронні гроші ще недостатньо усталене явище в житті українського суспільства, існують причини, за якими українські банки не виявляють бажання розвивати проекти, пов'язані з даною галуззю, такі як: необхідність фінансувати розробки, якими вільно можуть користуватися конкуренти. Істотними є труднощі кооперації з іншими банками, щоб розділити витрати на інноваційні розробки, і заміна наявних банківських продуктів новими. Відсутність висококваліфікованих фахівців у сфері роботи з електронними грошима негативно впливає на якість послуг, які надаються.

Також є проблеми з реалізацією бізнес-проектів, пов'язаних з електронними грошима: маленький розмір ринку електронних грошей, пріоритетне положення і масовість готівки, неготовність компаній пустити на ринок електронні платіжні системи, погано орієнтовані на споживача технології та відсутність стандартів.

Наведені проблеми можна значно зменшити шляхом створення надійної правової та регулятивної бази, здатної обмежити неправомірне використання нових систем. Ринок електронних грошей в Україні характеризується нерівномірністю поширення. Пропозиція електронних грошей залежить від багатьох факторів, які можуть стримувати їх розвиток: стимулів для споживачів, торговців, емітентів та посередників під час їх використання. Так, легкість використання пристроїв, на яких зберігаються електронні гроші, конфіденційність та безпека розрахунків будуть позитивно впливати на прагнення споживачів використовувати електронні гроші. Але головним фактором виступає готовність населення прийняти нові технології. Очевидно, що важливою стримуючою причиною використання електронних грошей в Україні є вкорінена звичка до використання готівки у роздрібних платежах. Щоб почати їх використовувати більшою мірою, людям необхідно мати більше впевненості та довіри до інноваційних платіжних засобів. Але слід зазначити, що в Україні як і в усьому світі спостерігається тенденція до зменшення обсягів готівкового обігу. Це пов'язано з тим, що організація та регулювання

готівкового грошового обігу стають дедалі складнішими та дорожчими, що призводить до зростання витрат центрального та комерційних банків країни. Зважаючи на це, центральні банки більшості країн світу приділяють значну увагу не лише питанням можливих шляхів зменшення витрат на організацію та обслуговування готівкового грошового обігу, а й сучасним підходам щодо забезпечення належного рівня розвитку безготівкових платежів.

Кількість українських комерційних ресурсів, підключених до системи, становить понад тисячу і постійно збільшується. Переваги електронних способів оплати оцінили оператори мобільного та інших видів зв'язку, провайдери Інтернет-послуг, транспортні компанії, а також Інтернет-магазини. Зараз поповнити webmoney гаманець дійсно просто завдяки співпраці системи з найбільшими українськими банками. Спільна робота webmoney та Приватбанку дає змогу оплачувати он-лайн значну кількість послуг, що надаються цим банком. Клієнти Альфабанк wmi (електронна гривня) також можуть здійснити такі операції швидко і просто. Сьогодні купити валюту wmi можна в будь-якому банку України, а також у мережі терміналів самообслуговування, які отримали значне поширення в останні роки. Також можна здійснити введення валют wnz (долар США), wmi, wmr (російський рубль), купивши спеціальні скретч-карти.

До труднощів розвитку систем електронних грошей слід також віднести психологічну невідповідність регулюючих органів, низький ступінь їх компетентності та неготовність органів контролю до запобігання можливим порушенням у цій сфері й боротися з ними. Необхідно чітко визначити та вжити заходи для запобігання ризикам, з яких найбільший – ризик неплатоспроможності емітентів. Нерозуміння цього може призвести до негативних наслідків, що вплине на довіру користувачів до різних видів електронних платежів. Таким чином, інтересам центрального банку і держави в цілому відповідає створення в Україні правової основи для гарантування того, щоб емітенти електронних грошей були надійними, а системи розрахунків електронними грошима – безпечними та ефективними. Важливо також, щоб законодавство гарантувало рівні умови для провайдерів різних видів електронних грошей.

Електронні гроші є дуже зручним засобом для здійснення миттєвих платежів, у тому числі мікроплатежів, які можуть становити лише кілька гривень. Електронні гроші значно полегшують життя, оскільки з їх допомогою можна здійснювати миттєві перекази грошей на будь-який рахунок і легко простежити за своїм фінансовим станом і кількістю заощаджень, які залишилися на рахунку. У нашій країні електронні гроші займають особливе положення, оскільки на даний момент у нас дуже низький рівень персональних банківських послуг, і електронні гроші є єдиним поширеним способом безготівкових

розрахунків для дуже великої кількості людей. Впровадження електронних грошей потребує подальших наукових розробок. Для подальшого успішного розвитку електронних грошей в Україні важливим є застосування виваженої правової регламентації, спрямованої, з одного боку, на підтримку їхнього розвитку, а з іншого – на запобігання їх використанню з метою ухилення від оподаткування та контролю.

Безготівкові розрахунки з кожним днем набирають все більшої популярності в Україні. У 2017 році частота використання електронних платежів склала 40% від загальної кількості операцій. В останні п'ять років українці стали набагато рідше використовувати паперові гроші для оплати покупок, послуг, переказів. Існує думка, що через кілька років, люди і зовсім забудуть про їхнє існування і будуть розплачуватися одними тільки кредитками.[49]

Статистика Національного банку говорить, що найчастіше українці вибирають безготівкові розрахунки при оплаті покупок в магазинах. За обсягом витрачених грошей лідирує інтернет. Переказ з картки на картку є однією з найбільш затребуваних послуг.

За перші три місяці 2018 роки кількість підприємств, що дозволяють оплачувати свої послуги безготівковими коштами збільшилася на 20%. Для зручності громадян платіжна інфраструктура активно розвивається, в Україні входять міжнародні системи, що дозволяють швидко і безпечно здійснювати онлайн перекази в різні точки світу.

Всього на сьогоднішній день в країні зареєстровано більше 35 мільйонів активних карт [38].

Зазначається, що в найближчі два роки Національний банк планує збільшити частку безготівкових розрахунків до 65%, а рівень готівки опустити до 9,5%.

Також, в травні в Україні запрацював платіжний сервіс Apple Pay. З його допомогою за покупки та послуги можна розрахуватися, маючи при собі один тільки мобільний телефон.

У 2018 році очікується легалізація криптовалют в ряді країн і, ймовірно, заборони – в деяких інших. Які саме рішення будуть прийняті, залежить від того, як криптовалюта поводитиметься на ринку, наскільки виправдають очікування інвесторів, наскільки будуть розвиватися в технічному відношенні. Законопроекти про надання криптовалюта правового статусу вже готуються у Франції, в Росії і в багатьох інших країнах.

Багато в чому вони визначають подальший розвиток області. Очевидно, що визнання криптовалюти спровокує появу торгових точок, можливе поширення практики виплати зарплат в криптовалюта, особливо в сфері програмування і в областях, близьких до блокчейн-індустрії.

Також державна політика визначить політику банків. Найімовірніше, в 2018 році деякі банки в країнах, де криптовалюта легалізована, почнуть розглядати можливість впровадження «коїнов» в свої системи, хоча практично це навряд чи буде реалізовано – хіба що до кінця року при позитивній тенденції розвитку кріпторинка.

Явна перевага крипто валюти – відсутність внутрішнього або зовнішнього адміністратора

Криптовалюта – це відмінна можливість для інвестування. Звичайно, зараз в Україні використання криптовалюта не досягло таких показників, як в США, країнах Західної Європи або Південно-Східної Азії. В Америці біткоіни визнані одним з видів платежів в електронній комерції. Влада Німеччини віднесли біткоіни до приватних грошей, за допомогою яких можуть здійснюватися багатосторонні клірингові операції. Проте, в таких країнах, як Росія, Еквадор, Киргизія, використання біткоіни було заборонено. У Китаї їх використання заборонено для фінансових інституцій [25].

Стосовно, нашої країни, не має чіткої відповіді. Тому що на даний момент їх просто неможливо використовувати. У нашій країні досить проблематично розплатитися біткоіни за товари або послуги. Лише одиниці онлайн-магазинів і підприємств вказують на своїх сайтах, що приймають криптовалюта як оплата товарів і послуг.

Українське законодавство теж поки непохитно: криптовалюта як взаєморозрахунків використовуватися не може, відповідно, біткоіни як платіжний засіб - неспроможні. У листі Національного банку України № 29-208 / 72889 «Щодо віднесення операцій з "віртуальною валютою/криптовалютою "Bitcoin" до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin» від 08.12.2014 зазначено, що емісія грошової валюти Bitcoin не має ніякого забезпечення і юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами будь-якої країни. Крім того, Національний банк України підкреслює, що уповноважені банки не мають правових підстав для зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу біткоіни за кордон.

Криптовалюта, найімовірніше, чекає взаємоінтеграція. На сьогодні є багато перспективних технологій, але кожна реалізована в своїй валюті. Якщо об'єднати їх, можна домогтися по-справжньому прогресивних блокчейн-рішень, які і визначають майбутнє цифрової економіки.

Ймовірно, буде розширюватися сфера блокчейн-розробки, з'являться нові інструменти програмування, не виключена поява більш зручних платформ. Істотні перспективи має мову смарт - контрактів. Не виключено, що в 2018 році він вийде в першу десятку серед існуючих мов програмування.

Також серед очікуваних технічних нововведень – блокчейни, які зможуть підлаштуватися під потреби будь-якої людини. Формувати приватні блокчейни зможуть приватні особи і компанії, а публічний варіант використовуватимуть, наприклад, розробники, яким важливо підвищити рівень довіри до свого продукту.

Цілком можна очікувати того, що повинен підвищитися рівень захисту як окремих криптовалют, так і пов'язаних з ними ресурсів - бірж, гаманців і ін.

Американський хедж-фонд менеджер Дж. Альтушер вважається одним з найкращих фахівців з криптовалют. За свої 49 років він встиг створити 20 компаній, 17 з яких зазнали краху. Але це не завадило йому чималому навчитися і написати кілька книг про фінанси і корпоративну культуру. І зовсім недавно він розповів, що ж на його думку буде з криптовалютами і який курс біткойна буде через кілька років.

Дж. Альтушер вважає, що незабаром криптовалюта замінить паперові гроші. Він пояснює це тим, що кожна нова валюта має ряд переваг над минулою. І електронні гроші мають кілька важливих плюсів: наприклад, біткоїн повністю анонімний і його не можна використовувати двічі. До того ж, фахівець прогнозує, що курс біткоіна незабаром виросте до 1 мільйона доларів. Крім цього, він залишиться найстійкішим на ринку криптовалют, в той час, як 98% інших просто проваляться.

Так само Дж. Альтушер поділився прогнозом на майбутнє криптовалютного ринку:

1. Підприємець вважає, що дуже скоро економіка однієї з країн просто обвалиться і тому їм доведеться перейти на біткоіни. Найцікавіше, що через кілька днів після цього уряд Венесуели оголосив про створення власної криптовалюти, яка отримала назву петрокойн.

2. Великі банки незабаром почнуть приймати біткоіни і запустять власні криптовалютні гаманці. Через деякий час після цього прогнозу один з найбільших банків Південної Кореї Shinhan Bank відкрив платформу для зберігання біткоінів.

3. В той час, як біткоіни чекає неймовірний ріст, більше 95% інших криптовалют знеціняться. Зате ті, які залишаться дуже виростуть в ціні. І станеться це протягом півроку.

4. Влада США буде таємно купувати криптовалюту і використовувати її для чорного ринку. Дж. Альтушер вважає, що це відбувається вже, але справжній пік буде в 2018 році.

5. Швидше за все, Китай запустить власну криптовалюту і буде в неї дуже багато інвестувати. І це дуже добре позначиться на легітимності криптовалют в цілому.

6. Волатильність криптовалют як і раніше залишиться проблемою, але ряд компаній спробує змінити цю ситуацію. Інвестор покладає надії на Basecoin, який повинен бути прив'язаний до традиційних грошей.

7. Багато фрілансерів почнуть отримувати гонорари в криптовалюті. Через це уряд може підвищити податки з продажів.

8. Криптовалюти, швидше за все, позбавлять країни монополії на випуск грошей.

9. Будуть створені нові урядові відомства, які будуть займатися регулюванням криптовалюти і підготовкою нових законопроектів. Через це популярність криптовалют тільки виросте.

10. Буде створена величезна кількість нової криптовалюти, але тільки одиниці зможуть вижити в цій конкуренції [31].

Втім, можна почути думку і про те, що маркери можуть стати чудовою альтернативою бонусним системам. А це означає, що своя валюта з'явиться практично у кожній торговій мережі, авіакомпанії – будь-якого підприємства. Більш того, деякі підприємці можуть почати запуск торгових мереж саме за допомогою проведення ICO. Якщо 2017 рік був роком малих і середніх інвесторів, то 2018 стане роком інституційних інвесторів і великих гравців.

Найімовірніше, в 2018 році з'являться ETF – регульовані криптовалютні фонди, оскільки вже зараз ведуться розмови про їх створення.

На ринок підуть мільярди доларів, і це ще одна причина, по якій прогнозувати щось складно, оскільки незрозуміло, як відреагують криптовалюта на такі потоки інвестицій. Поки не стане ясно, як поведуть себе великі гравці, прогнозувати що-небудь важко, проте абсолютно точно в новому році нас очікує багато цікавого на ринку.

Національний банк наводить приклад, що Європейське банківське управління закликала банки Європейського Союзу утриматися від операцій з криптовалюта, включаючи bitcoin, поки не буде створена система правил, яка зможе запобігти зловживанням. У той же час, Національний банк України застерігає фізичних і юридичних осіб від використання цієї валюти. Слід зазначити, що питання використання біткоіни підлягає більшому регулюванню, особливо на законодавчому рівні.

Але ось парадокс: незважаючи на те, що в нашій країні майже ніхто не знає про криптовалюта, і вона поки офіційно заборонена, Україна входить в топ-5 країн світу за кількістю користувачів різними біткоіни-гаманцями. Справа в тому, що біткоіни дуже популярні серед українських ІТ-фахівців, які дуже активно інвестують в дану валюту. 0

Тому такі передові технології, як електронна готівка, рано чи пізно прийдуть і в Україну, ставши звичному способом для взаєморозрахунків для

більшості громадян. В цілому, використання криптовалюта є новим, революційним способом здійснення платежів в електронній комерції. При належному удосконаленні технології, законодавче регулювання та поліпшення відповідної інфраструктури, дана технологія займе значне місце в повсякденному житті людей.

За даними аналітичного департаменту компанії Альпарі, компанія PayPal, що офіційно не присутня в нашій країні, щомісяця реєструє близько мільйона відвідувань з України. Постійний особистий кабінет в її системі є у 20 тисяч українців. До цього потрібно додати інші популярні гаманці на кшталт WebMoney і спроби вийти на цей ринок від українських мобільних операторів. Масштаби «офіційного», тобто банківського, обігу електронних грошей Національний банк України публікує з великим запізненням. На даний момент найбільш актуальні дані датовані 1 січня 2017 року, але з того часу ринок сильно змінився. Як відзначають аналітики Альпарі, в першому півріччі обсяг розрахунків електронними грошима виріс в 1,6 рази - до 1,8 млрд грн. Зміни дійсно виглядають досить радикально. По-перше, з ринку вибув лідер — Фідобанк зі своєю платіжною системою MoneyХу. В 2015 році вона генерувала 12,4 млн грн обороту електронних грошей або 41% всього ринку. Друге і третє місце тоді займали Альфа-Банк і Ощад. [27]

За підсумками 2016-го лідером ринку став Альфа-Банк, який випустив на базі системи «Максі» 21,8 млн грн (якби Фідобанк не збанкрутував, це все одно був би другий результат). Друге місце з великим відставанням посіла система «ГлобалМані», яку в минулому році обслуговували Ощадбанк і банк Глобус [38].

Зараз Альфа передала право користуватися платіжною системою «Максі» ТАСкомбанку і обслуговує систему Forpost, що належить «Новій пошті». Ощад відмовився від обслуговування системи GlobalMoney, з якою тепер працює банк Глобус. Досписку емітентів власних електронних грошей (в минулому році їх було всього три) приєднався Укргазбанк з системою «Електрум». [25]

Національний банк України планує домагатися зниження попиту на готівкові гроші, і має намір знизити ліміт на операції з готівкою. Регулятору це дасть можливість більш повно контролювати фінансові потоки і знизити витрати на обслуговування фізичної інфраструктури банківського сектора, інкасацію. Також це знизить витрати на утилізацію готівкової грошової маси, виведеної з обігу. [26]

Приблизно ту ж мету переслідує і поширення емісії електронних грошей на небанківські фінансові установи: Національний банк України хоче «заманити» в легальне поле тіньову частину розрахунків за рахунок швидкості і зручності платежів, яку дають електронні гроші.

Інвестування в електронні гроші все набирає обертів. Рейтинги криптовалюта, їх прогнози значення хвилюють вже не тільки досвідчених

інвесторів, а й тих, хто тільки вирішив спробувати новий вид вкладення грошових коштів. Тому не дивно, що прогноз криптовалюта 2019 як ніколи актуальний.

Навіть ті, хто ніколи не стикався з цифровою валютою не раз чули такі терміни як «біткоіни» або «ефіріум». Можливо, вони навіть не здогадуються про призначення даних термінів, але цікавість бере гору. І ось вже який-небудь далекий від інвестування пенсіонер заглиблюється у вивчення рейтингу криптовалюта. А приділити увагу є чому. На сьогоднішній день на слуху як валюта, яку займає перші позиції в рейтингу, так ще тільки набирають обертів електронні гроші. Поки що першу позицію впевнено тримає біткоіни, але цілком можливо, що в недалекому майбутньому його змістить інша криптовалюта. Вся справа в тому, лідер не може похвалитися достатньою кількістю монет на відміну від його побратимів.

Найбільш оптимістично налаштовані аналітики стверджують, що цифрові гроші незабаром стануть альтернативою золоту і їх вартість зросте до 20-30 тисяч доларів за одиницю.

3.2. Основні напрями вдосконалення законодавства України у сфері регулювання обігу електронних грошей

Україна на шляху інтеграції до міжнародного співтовариства не може залишатись осторонь процесів, що відбуваються, зокрема, у сфері інформаційних технологій. Особливо актуальним є питання правового регулювання електронних грошей у нашій державі. Доопрацювання потребують положення, пов'язані з мінімізацією ризиків користування електронними грошима та контролю за їх випуском і легальністю використання.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 06.10.2004, електронними грошима є одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. [6] Слід зазначити, що Україна в цілому не відстає від світових тенденцій. Активно ведеться робота над спільним проектом Національне антикорупційне бюро України та Національний банк України «Cashless economy», у рамках якого головною метою є зменшення розрахунків готівкою. Це сприятиме еволюції української економіки, а також допоможе збільшити прозорість операцій з грошима. Однією із граней проекту стане створення електронної грошової національної одиниці (на базі Національної платіжної системи «Простір», внутрішньодержавної банківської багатомітентної платіжної системи масових платежів, платіжною організацією якої є НБУ).

До Верховної Ради України подано законопроект №5361 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання переказу коштів» від 04.11.2016, відповідно до якого очікується лібералізація розрахунків електронними грошима. Новаціями є: можливість отримання електронних грошей західних платіжних систем; розширення сфери застосування електронних грошей (сплата податків, зборів, обов'язкових платежів, пожертв українськими електронними грошима); позбавлення банків монополії на випуск електронних грошей; посилення відповідальності за порушення аж до ув'язнення.

Безумовними перевагами електронних грошей є, по-перше, анонімність під час здійснення переказу та швидкість здійснення останнього. Своєрідну анонімність (ідентифікація можлива лише за номером телефону, з якого відбувалась реєстрація електронного гаманця) гарантують платіжні картки з функцією електронних грошей, які, відповідно до нашого законодавства, є свого роду препейдом (передплаченими) картами. Звісно, що користуватись анонімністю не можна безконтрольно, тому встановлені суттєві обмеження у використанні. Так, максимальна сума зняття готівки на день – 500 грн., а на місяць – 4000 грн. Загальне правило-обмеження максимальної суми на таких

«анонімних» рахунках – 14 000 грн., при чому загальний обсяг операцій за рік теж лімітований: 62 000 грн.

Щодо швидкості, то для порівняння не можна не згадати, що традиційним способом переказу коштів за кордон є SWIFT, де процедура переказу затягується аж на перерід 3-5 робочих днів. І це все лише з дотриманням вимог валютного контролю. Електронні гроші ж дозволяють моментально здійснити переказ, при чому в будь-який час доби, так само, як і отримати його. З цього випливають наступні позитивні чинники – мобільність, економія (порівняно нижча комісія при обміні валют), безпека (відносно, але безпечніше за використання готівки), доступність (використання 24 години на добу, 7 днів на тиждень); можливість цілковитого контролю здійснених операцій (історія платежів). Усі ці аспекти для звичайного користувача, на перший погляд, видаються абсолютним благом. Проте, як тільки мова заходить про правове регулювання використання електронних грошей, чимало питань так і залишаються невирішеними.

Починаючи з анонімності ч. 1 ст. 13 Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 передбачає те, що «розрахунки у сфері електронної комерції можуть здійснюватися з використанням платіжних інструментів, електронних грошей, шляхом переказу коштів або оплати готівкою з дотриманням вимог законодавства щодо оформлення готівкових та безготівкових розрахунків, а також в інший спосіб, передбачений законодавством України». [7] У той час, коли отримувача та відправника грошей при безготівкових розрахунках завжди можна встановити, аналогічно і при готівкових (шляхом маркування грошей спеціальною фарбою тощо), то отримувача і відправника електронних грошей встановити майже нереально. Функція анонімності сприяє процвітанню тіньової економіки, уникненню від оподаткування, а також видається цілковито зручною у використанні для пропонування/отримання хабара, розрахунків при купівлі наркотичних речовин, можливість створення фінансових пірамід тощо.

Фактично єдиним способом контролювання таких розрахунків є лише обмеження обсягу анонімних переказів, але й такий не завжди дієвий при окремих одиничних незаконних розрахунках. Порівнюючи готівку та безготівкові розрахунок, брудні гроші все ж превалюють в готівці. Але зважаючи на можливість анонімних переказів електронних грошей, вони стають ще більш зручним аналогом в обороті брудних грошей. Щоб хоч якось контролювати це необхідно створити механізм контролю за операціями. Частково такий уже передбачений: у п.9.8 названого вище проекту закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання переказу коштів» від 04.11.2016 зазначається: «Платіжна організація платіжної системи зобов'язана забезпечити зберігання інформації про кожну операцію з переказу коштів,

здійснену її учасниками, в системі обліку платіжної організації платіжної системи, з можливістю відновити дані про дату здійснення операції, ініціатора та отримувача переказу, місце ініціювання та виплати переказу, суму та валюту переказу коштів». Окрім того у п. 9.5 проекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання переказу коштів» від 04.11.2016 вказано, що «Платіжна організація платіжної системи несе відповідальність за діяльність своїх учасників та операторів послуг платіжної інфраструктури. Платіжна організація платіжної системи має право виконувати функції учасника цієї платіжної системи. У цьому разі на неї поширюються вимоги цього Закону, як до учасника платіжної системи». [6] У сучасній же редакції Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 06.10.2004 така вимога відсутня. А значить відповідальність за порушення ніхто не несе, адже немає механізму як такого. Частково ситуацію виправлено в законопроекті, де йдеться про те, що відповідальність за цільове використання коштів з рахунку несе емітент електронних грошей-небанківська фінансова установа, яка має ліцензію на переказ коштів. Але прямо відповідальними будуть за цими положеннями лише емітенти-небанківські установи. Можливо, було б добре запровадження відповідальності і для конкретних користувачів-порушників, нормами про яку було б доцільно доповнити відповідні кодекси (кримінальний, адміністративний), адже саме вони створюють ситуації незаконного використання електронних коштів, а оскільки сфера не досить вивчена і значною мірою залежить від розвитку інформаційних технологій, то варто передбачити окремі норми, що передбачали б відповідальність суто за неправомірне використання, переказ для нелегальних цілей, шахрайство з електронними грошима, створення фінансових пірамід в середині системи шляхом використання електронних грошей тощо.

Більше того, проблемою є і те, що зареєструватись у системі може навіть неповнолітній, при чому те, яким чином ним буде здійснюватись розпорядження електронними коштами жодним чином обмежити буде неможливо. У публічних договорах вказано, що користувач підтверджує, що володіє необхідною дієздатністю та правоздатністю направленням запиту про реєстрацію електронного гаманця, тобто як такої жодної перевірки немає. З цього робимо висновок, що повернути кошти, внесені в систему, наприклад, у разі розпорядження неповнолітнім великою сумою без відома батьків (опікунів), є неможливим, адже довести, що саме малолітній був відправником переказу неможливо. Платіжній системі не важлива мотивація здійснення переказу, наявність чи відсутність дієздатності (реальна), легальність операції, адже її роль – лише комунікатор для переказу грошей. Презюмується, що користувач дієздатний і законослухняний. Також, добре, все таки не лібералізувати платіжні системи настільки, щоб електронними грошима могли

користуватись навіть ті, хто, за законом, самостійно розпоряджатись власними коштами не можуть в силу свого віку чи стану здоров'я. Тобто все ж зробити певний ценз під час реєстрації.

Наступною проблемою є те, що, якими б прогресивними не були інформаційні технології, багато чого у механізмі їх дії абсолютно не залежить від людини. Так, при виході з ладу платіжної системи, втраті даних тощо неможливо буде ні встановити яка сума була на вашому рахунку, ні які операції з нього здійснювались, а, як наслідок, і відшкодувати необхідну кількість грошей, які перебували на вашому електронному гаманці. Не слід забувати й про численні хакерські атаки, можливість крадіжки особистих даних (облікових записів користувачів системи), а з ними й втрати коштів; про поширений серед шахраїв фішинг (вірус, який запам'ятовує послідовність натискання клавіш (наприклад, пароллю) в системі електронного гаманця), що масово зараз спіткає користувачів електронних гаманців та багато інших шахрайських операцій.

У публічних договорах банки чітко прописують, що «Емітент не відповідає за несправності, помилки і збої в роботі програмних і/або апаратних засобів, що забезпечують використання електронних грошей, які виникли з причин, не залежних від емітента, а також пов'язані з цим збитки користувача-фізичної особи», а також: «Емітент не несе відповідальності за які-небудь реальні збитки і/або упущену вигоду Користувача-фізичної особи і/або третіх осіб, втрату інформації в результаті використання або неможливості використання електронних грошей». На жаль, жодного механізму подальших дій наше законодавство в разі «падіння системи» не передбачило, і «вкладники» фактично користуються цим благом електронних грошей на власний ризик. Запровадити створення такими системами, по-перше, надійних резервних копій облікових записів (тобто закріплювати за кожною такою електронною системою обов'язок вести подвійний облік користувачів, а також використання механізму «страхування» рахунків користувачів шляхом чи то домовленостей з банками, чи то реальних грошових резервів).

Діяльність банків є ризикованою, а тому держава по відношенню до них впровадила своєрідний «механізм публічного страхування» – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Отже, якщо банк визнають неплатоспроможним, його вкладникам здійснюють відшкодування у граничному розмірі 200 000 грн. От тільки неясно, яким чином зможуть повернути свої кошти користувачі електронних грошей від іншої потенційних емітентів. Навіть з банками це питання є достатньо дискусійним. Коли банкрутували Фідобанк – емітент системи MoneXu, і «Михайлівський» – емітент MasterCard, постало питання, що робити з користувачами електронних грошей цих систем. Фактично емпіричним шляхом прийшли до того, що система має оперативно шукати новий партнерський банк. Альтернативного емітента знайти

не так вже й просто, особливо, коли останній має взяти на себе зобов'язання банку, який збанкрутував, тобто інвестувати на власний ризик. Отже, правового регулювання потребують наслідки таких комерційних ризиків як банкрутство, позбавлення ліцензії емітента, що є фінансовою установою, відмінною від банку (що планується в перспективі). [27]

Щодо небанківських фінансових установ-емітентів знову ж таки загрожує небезпека неконтрольованих емісій, адже в проекті закону самого механізму контролю не передбачено. Тому з одного боку розширення кола потенційних емітентів є свого роду позитивним моментом, от тільки це тягне за собою значну фінансову відповідальність, і чи буде дотримано принципу повного відшкодування шкоди користувачам в разі невдалої діяльності достеменно невідомо. Звісно, за Національним банком України залишатиметься право узгодження правил емісії, встановлення її максимального ліміту, зберігати грошовий еквівалент випущених небанківськими установами електронних грошей на банківському рахунку, проте пропонуємо скористатися вже напрацьованим і перевіреним досвідом і зобов'язати небанківські установи теж створювати резерви на випадок припинення своєї діяльності, аби шкоду, яку цим буде завдано користувачам, було з чого відшкодувати, тобто по суті створити резерв виконання зобов'язання, забезпечити його.

Проблемним моментом є й те, чи будуть відшкодовані електронні гроші, залучені банком від користувачів платіжної системи, адже ст. 26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 року передбачено, що «Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на цей день, незалежно від кількості вкладів в одному банку». [12] Для того, аби зробити висновок про те, чи буде забезпечено відшкодування шкоди достатньо звернути увагу на те, що у ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 вкладом є «кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти». [12] Оскільки у визначенні вкладу взагалі не передбачено існування такої форми грошей як електронні, то зрозуміло, що банк не дає клієнтам жодних гарантій щодо забезпечення відшкодування останніх. Це зокрема підтверджується і листом Національного банку України «Про особливості здійснення операцій з електронними грошима» від 07.02.2014 № 25-109/5294, де визначено, що «електронні гроші використовуються як засіб здійснення платежів, приймаються обмеженим колом осіб, надаються емітентом в обмін на

кошти у готівковій або безготівковій формі і відповідно до законів України не є валютними цінностями та грошовими коштами». [19] Якщо кошти забезпечення емісії електронних грошей не підпадають під гарантії Фонду гарантування вкладів, то в цьому разі треба передбачити інший механізм їх забезпечення (компенсація коштів банком–партнером тощо) або ж внести зміни в уже існуючий Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 року.

З проаналізованих джерел також стає зрозуміло, що певні незручності може викликати й «обмеженість щодо виконання ними функцій засобу платежу і засобу обігу. Як засіб платежу електронні гроші мають суттєві технічні обмеження: можливість їх приймання залежить від технічної оснащеності торговців (наявність карт-ридерів, електронних гаманців тощо). Стосовно виконання електронними грошима функції збереження вартості зазначимо, що сьогодні вона також вельми обмежена, оскільки проценти за електронними грошима не нараховуються. Електронним грошам властиве внутрішнє протиріччя – з одного боку, вони є засобом платежу, з іншого – зобов'язанням, яке підлягає виконанню у звичайних не електронних грошах». Відповідно до Листа Національного банку України «Щодо використання електронних грошей в Україні»: «Національний банк України не узгоджував правила використання електронних грошей WebMoneyTransfer, Інтернет.Гроші, VkrMoney, RBKMoney, Яндекс.Гроші, QJWI, E-gold», – їх не можна використовувати в Україні, попри велику їх популярність у світі. Питання не можна залишати неврегульованим, тому шляхами виходу з проблеми є налагодження співпраці з найпопулярнішими з цих систем, а також популяризацію використання вже існуючих в Україні електронних грошей. [18]

Якщо проаналізувати міжнародний досвід, то потенційними механізмами контролю і регулювання електронних грошей для впровадження в Україні є такі: періодичне отримання звітних даних щодо емісії банками електронних грошей центральним банком (Австрія, Нідерланди, Швейцарія, Німеччина); інспектування та отримання інформації і документів від емітентів наперед оплачених платіжних інструментів урядом (Японія); включення даних щодо електронних грошей до монетарної статистики (Норвегія, Словенія); створення окремої уповноваженої установи для здійснення нагляду за емітентами електронних грошей (прикладом є: в Австралії – Управління пруденційного регулювання Австралії, в Австрії – Федеральне міністерство фінансів, у Фінляндії та Швеції – Управління фінансового нагляду).

В цілому електронні гроші є позитивом, і за ними майбутнє, адже всі ми зацікавлені в таких перевагах як зменшення комісій на приймання і відправлення платежів, можливості сплачувати без черг 24 години на добу і 7 днів на тиждень, використовуючи при цьому лише комп'ютер чи телефон. За умови дотримання

всіх засобів безпеки з нашого боку зберігання електронних грошей дійсно є безпечним. Україна досить обережно підходить до впровадження електронних грошей, і подекуди це проявляється або в недостатності, або взагалі у повній відсутності правового регулювання. Зокрема ті ліміти, які встановлені Національним банком України на обсяги переказів (500 і 4000 грн.) з одного боку створюють ілюзію безпечності, а з іншого – з огляду на постійне зростання курсу іноземної валюти ці ліміти навряд можна назвати такими, що достатньо відповідають потребам ринку. Однак, вважаємо, що їх можна збільшувати лише після впровадження надійного механізму контролю за операціями. Окремо, як проблему слід зазначити неможливість переказів у валюті за кордон. Можливим засобом заохотити використання саме українських електронних грошей пропонуємо виплату проценту за зберігання електронних грошей, адже електронні гроші всіх відомих сьогодні систем є наперед оплаченими, тобто тісно пов'язаними з грошима центральних банків. Проводимо аналогію із ст. 1070 Цивільного Кодексу України від 16.01.2003 року, що передбачає проценти за користування коштами, що знаходяться на банківському рахунку.

Профільні відомства готують документи, які мають врегулювати ринок криптовалют в Україні. Ідеться, зокрема, про ідентифікацію учасників, попередження нелегальних операцій та оподаткування.

Рада національної безпеки та оборони (РНБО) України доручила створити робочу групу для напрацювання пропозицій, які б законодавчо врегулювали ринок криптовалют в Україні. Його розвиток не може залишатися поза увагою держави, заявив секретар Ради.

Національної безпеки і оборони України (РНБО) О.Турчинов під час засідання Національного координаційного центру кібербезпеки. У Національному банку України, Службі безпеки та Національній поліції України вважають, що через відсутність контролю за обігом криптовалюти та анонімність розрахунків виникають передумови для легалізації "брудних" коштів, оплати наркотиків і зброї, а також фінансування тероризму, "зокрема, наокупованих територіях України. Це "створює загрози для економіки та безпеки держави", наголосив О.Турчинов.

Створена робоча група з представників профільних відомств має розробити документи, які б визначили державного регулятора та правила роботи ринку криптовалют. Крім того, законодавчо планується визначити, як стежити за переказами криптовалют, ідентифікувати суб'єктів цих операцій, а також оподаткувати доходи від здійснення криптовалютних операцій. Національний банк України, своєю чергою, роздумує над випуском власної криптовалюти, повідомив О.Турчинов. [51]

6 жовтня 2017 року у Верховній Раді України було зареєстровано Проект Закону «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183, покликаний врегулювати питання правового статусу криптовалют та операцій із ними в Україні [23].

Проект закону поки чекає свого розгляду в комітеті. На початку січня Національний координаційний центр кібербезпеки доручив створити робочу групу для визначення порядку функціонування ринку криптовалюта в Україні. Група повинна розробити нормативно-правові пропозиції щодо регулювання цього питання, визначити державного регулятора і порядок функціонування ринку. Крім того, група повинна визначити порядок оподаткування доходів від здійснення криптовалютних операцій відповідно до вимог законодавства України. Раніше повідомлялося про те, що в Національному банку України роз'яснили статус біткоіни в Україні. Виявляється, що для вироблення спільної позиції щодо правового статусу НБУ почав діалог з Міністерством фінансів, Державної фіскальною службою, Державною службою фінансового моніторингу. [23]

Відповідно до законопроекту «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 від 06.10.2017, криптовалюта – це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду). Таким чином, законодавці схиляються до розповсюджені світової практики прирівнювання криптовалюти до майна (товару), а криптовалютних операцій – до бартерних.

Засади обігу криптовалюти, прямо не визначені у законопроекті, пропонується врегулювати іншим. Відповідно, до регулювання криптовалюти застосовуватимуться загальні законодавчі положення про право приватної власності, а до транзакцій із нею – норми, придатні до регулювання договору міни. Варто зазначити, що до договору міни зазвичай застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, положення про договір поставки, договір контрактації або інші договори, елементи яких містяться в договорі міни, якщо це не суперечить суті зобов'язання, що значно розширює потенційний регуляторний масив.

Законопроект містить норму, що операції з майнінгу та міни криптовалюти мають податкові наслідки, що визначаються законодавством з оподаткування. Дохід, отриманий криптовалютною біржою від здійснення криптовалютних операцій, також є об'єктом оподаткування відповідно до загальних засад податкового законодавства. Кожна із сторін договору міни є продавцем того товару, який вона передає в обмін, і покупцем товару, який вона одержує взамін. Відповідно, залежно від специфіки договору міни та операцій, сторони можуть виступати платниками податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток

підприємств (або податку на виведений капітал, який планується запровадити з січня 2018 року), податку на додану вартість тощо.

Власник криптовалюти у тексті законопроекту визначається як будь-яка фізична особа, фізична особа–підприємець або юридична особа, яка на законних підставах зберігає та володіє криптовалютою. Наразі чітко окреслені дві такі підстави – власне міна та майнінг (обчислювальні операції, які здійснює майнер за допомогою власного та/або орендованого спеціалізованого обладнання, з метою забезпечення працездатності та безпеки системи блокчейн, та залежно від умов системи блокчейн отримує винагороду системи блокчейн).

Відповідно до проекту Закону «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 від 06.10.2017 року, можливими є операції з міни (обміну) криптовалюти будь-яких видів на іншу криптовалюту, електронні гроші, валютні цінності, цінні папери, послуги, товари тощо. При цьому обмін криптовалюти на електронні гроші, фінансові цінності, цінні папери здійснюватиметься виключно криптовалютною біржою.

Законопроект вводить поняття криптовалютної біржі, під якою розуміється організація, яка забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами криптовалютних операцій, забезпечує обмін криптовалюти на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери. Така біржа повинна здійснювати моніторинг всіх транзакцій, ідентифікацію та персоніфікацію суб'єкта криптовалютних операцій. Щоправда, з тексту законопроекту незрозуміло, яку організаційно-правову форму повинна мати особа, що здійснюватиме діяльність криптовалютної біржі, оскільки відповідний регуляторний порядок має затвердити Національний Банк України.

В цілому, Національний Банк України призначається основним регулятором у сфері обігу криптовалюти, незважаючи на те, що вона не визнається офіційним платіжним засобом. Зокрема, він визначатиме порядок створення та діяльності криптовалютних бірж, моніторингу всіх криптовалютних транзакцій, порядок ідентифікації суб'єкту криптовалютних операцій.

Законопроект передбачає і усі види відповідальності за порушення законодавства у сфері обігу криптовалют (цивільно-правову, адміністративну, кримінальну), щоправда, перелік конкретних правопорушень не надається. Отже, питання відповідальності також буде визначатися загальним законодавством.

Прийняття Закону України «Про обіг криптовалюти в Україні» може корінним чином змінити існуючі підходи до регулювання криптовалют та операцій із ними, усунути невизначеність їх правового статусу, і перевести їх у «легальну» площину. Підходи, що існують наразі, окреслені у розрізних позиціях судів і державних органів, що схиляються до невизнання як самих криптовалют, так і наслідків операцій із ними, характеризуючи їх то як грошовий сурогат, то як віртуальне майно, то як електронні гроші.

На даний момент українське законодавство жодним чином не регулює питання обігу, зберігання, володіння, використання та проведення операцій за допомогою криптовалют, наслідком чого є незахищеність власників криптовалют та їх майнових прав, довільне тлумачення державними органами суті та наслідків криптовалютних операцій. Через правовий вакуум власники криптовалют не можуть здійснити жодних юридично значимих дій із ними: зазначити об'єктом договору, задекларувати, поставити на баланс, виконати фіскальні зобов'язання. При цьому, над ними ще й висить ризик настання відповідальності і навіть кримінальних переслідувань.

Проекту Закону «Про обіг криптовалюти в Україні» від 06.10.2017 року залишається пройти довгий шлях, адже на поточну дату лише відбувається його опрацювання у комітеті.

Стосовно, податкового кодексу, то в ньому не міститься визначення «електронні гроші» та прямих норм щодо оподаткування операцій з електронними грошима. У зв'язку з цим на практиці виникають складності у визначенні природи операцій з електронними грошима.

Треба ввести визначення «електронні гроші» до Податкового кодексу України.

– торговцям на спрощеній системі оподаткування заборонено приймати електронні гроші, хоча саме такі торговці могли б стати рушійною силою для розвитку сфери електронних грошей;

– визначити порядок оподаткування операцій з електронними грошима;

– додати до переліку операцій, які не є об'єктом оподаткування ПДВ операції з електронними грошима, які здійснюють комерційні агенти емітента;

– дозволити торговцям на спрощеній системі оподаткування отримувати електронні гроші в якості оплати на рівні з готівкою та безготівковими грошовими коштами.

Отже, впровадження електронних грошей в нашій державі, звісно, є прогресивним кроком, проте актуальним залишається питання щодо чіткої нормативної бази, яка була б заснована на кращому міжнародному досвіді та враховувала б захист прав споживачів, обов'язковість державного нагляду та мінімізацію усіх ризиків, пов'язаних із користуванням платіжними системами електронних грошей.

Висновки та пропозиції

Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити наступні узагальнені висновки та пропозиції.

1. За своєю суттю електронні гроші мало чим відрізняються від звичайних: ними можна розраховуватися за товари, роботи та послуги. При цьому покупці можуть перетворювати "живі" гроші в електронні, а продавці – робити зворотню операцію. При чому робити це все дозволено в зручному режимі "онлайн". По суті, це умовні знаки, які "прив'язані" до курсу певної валюти (гривні, долара, рубля та інших), існують тільки в мережі Інтернет й ніде більше.

2. Прагнення України до Євроінтеграції обумовили розвиток правового регулювання обігу електронних грошей (було прийнято ряд змін до нормативних актів, які забезпечували юридичне підґрунтя для емісії та обігу електронних грошей, та Постанову Національного банку України «Про електронні гроші» № 481 від 04.11.2010, розроблену відповідно до норм Директиви 2009/110/ЄС з певними відхиленнями), що дало поштовх теоретичним дослідженням феномену електронних грошей, їх емісії та обігу українськими науковцями.

3. Ринок електронних грошей пройшов значний шлях розвитку та трансформації в нові форми, виділивши системи електронних грошей як один із видів платіжних систем, у яких використовуються спеціальні платіжні засоби. У сучасних умовах системи електронних грошей розглядаються як елемент комплексу електронних платіжних систем: системи – аналоги готівки і системи – аналоги чеків.

В Україні найбільш поширеними системами є: E-gold, WebMoneyTransfer, „Яндекс.Деньги”, „Інтернет. Гроші”, MoneXu, „Максі” тощо.

Люди, які володіють знаннями у сфері обігу електронних грошей, домагаються колосальних успіхів. З кожным днем все більш людей починають використовувати електронні гроші для своїх особистих цілей або в роботі. Електронні гроші відкривають все більш можливостей для людини, що має доступ в мережу.

4. Легальне поняття «електронні гроші» закріплено в ст. 15 Закону України «Про платіжні системи» від 05.04.2001 року, під якими розуміють: «одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі». Таке поняття електронних грошей цілком узгоджується з нормами Директиви 2009/110/ЄС, відповідно до якої електронні гроші означають «грошову вартість, яку представлено у вимозі до емітента, які зберігаються на електронному пристрої, в тому числі магнітному, випускаються для отримання коштів з метою

здійснення платіжних операцій та приймаються фізичною або юридичною особою, відмінною від установи-емітента електронних грошей».

5. Електронні гроші – це один із засобів електронних розрахунків, що відрізняється від готівкових та безготівкових коштів двоякою правовою природою, використанням виключно в межах певних платіжних систем, а також тим, що їх вартість забезпечується внесеними користувачами коштами. Особливістю електронних грошей у порівнянні з традиційними видами грошей, є обмеженість щодо виконання ними функцій засобу платежу і засобу обігу, як засіб платежу електронні гроші мають суттєві технічні обмеження.

Недоліком чинного законодавства є обмеження кола емітентів виключно комерційними банками-резидентами, що обмежує сферу використання електронних грошей та не відповідає європейським стандартам.

6. Електронні гроші можуть виступити повноцінною заміною грошей центрального банку держави. Якщо віртуальна валюта займе місце основного платіжного засобу, обсяг грошової маси вийде з-під контролю, а баланс грошового ринку порушиться. Повсюдне поширення віртуальної валюти торкнеться діяльності державних банків в реалізації кредитно-грошової політики і банківського нагляду. Під ударом опиниться державна платіжна система.

7. Найбільш оптимістично налаштовані аналітики стверджують, що цифрові гроші незабаром стануть альтернативою золоту і їх вартість зросте до 20-30 тисяч доларів за одиницю.

Впровадження електронних грошей в нашій державі, звісно, є прогресивним кроком, проте актуальним залишається питання щодо чіткої нормативної бази, яка була б заснована на кращому міжнародному досвіді та враховувала б захист прав споживачів, обов'язковість державного нагляду та мінімізацію усіх ризиків, пов'язаних із користуванням платіжними системами електронних грошей.

Список використаних джерел

1. Конституція України. [Електронний ресурс] //Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40. – Ст. 356.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 275.[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
- 4.Визначення електронних грошей [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%>
5. Правове регулювання електронних грошей: [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://allref.com.ua/uk/skachaty/Pravove_regulyuvannya_elektronnih_grosh_eiy?page=3
6. Закон України від 05.04.2001 року «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» // Відомості Верховної Ради України.[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
7. Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII «Про електронну комерцію» // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 45. – Ст. 410. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>
8. Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV «Про Національний банк України» // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
9. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 // Відомості Верховної Ради України. .[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
10. Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» // Відомості Верховної

Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

11. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>

12. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

13. Постанова Правління Національного банку України від 4 листопада 2010 року № 481 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» // Офіційний вісник України. – 2010. – №100. – ст. 3571.

14. Постанова Правління Національного банку України від 5 листопада 2014 року № 705 «Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів» // Офіційний вісник України. – 2014. – №99. – Ст. 2918.

15. Постанова Про затвердження положення про електронні гроші № 178 від 25.06.2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08>

16. Постанова Правління Національного банку України № 53 від 15.06. 2017р. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0053500-17>

17. Постанова Правління Національного банку України від 6 вересня 2016 року № 382 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» // Офіційний вісник України. – 2016. – №76. – Ст. 2549.

18. Роз'яснення Національного банку України щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin» від 10 листопада 2014 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14>

19. Лист Національного банку України №29-208/72889 від 8 грудня 2014 року. [Електронний ресурс] : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>
20. Лист Національного банку України № 25-109/33434 від 26.06.2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3343500-14>
21. Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні від 30 листопада 2017 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59735329
22. Журнал Ecommerce Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.retail-loyalty.org/news/ecommerce-europe-predstavila-resheniya-dlya-povysheniya-doveriya-onlayn-potrebiteley/>
23. Bitcoin foundation Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bitcoina.org/>
24. Правові горизонти/Legal horizons 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/>
25. Журнал «Економічні новини» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/economics/finance/>
26. Інтернет видання «Інформат» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://informat.com.ua/>
27. Інтернет видання «Мінфін» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/>
28. Рішення Дарницького районного суду міста Києва від 24 березня 2016 року / Справа № 753/599/16-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56686444>
29. Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 12 листопада 2016 року / Справа № 753/599/16-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62052778>
30. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 березня 2017 року / Справа № 545/2749/15-ц //

Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65435364>

31. Горбунова А.С. Анализ методологических подходов к категории «электронные деньги» [Електронний ресурс] / А.С. Горбунова// Вестник волжского университета имени В.Н. Татищева. – 2009. – №18. – С. 154-157.– Режим доступу: <http://elibrary.ru/download/45694253.pdf>.

32. Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами–емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС 16 вересня 2009 року. [Електронний ресурс] :http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a18

33. Нізельський А., Чуприна В. Законодавча неврегульованість прогресу / А. Нізельський, В. Чуприна – Юридична Газета online. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/zakonodavcha-nevregulovanist-progresu.html>

34. Перелік банків, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України. Національний банк України. Офіційне Інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66296&cat_id=66292

35. Письмо ФНС от 3 октября 2016 г. N ОА-18-17/1027 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/temychk/bitcoin-43468448>

36. Плита А.І. Криптовалюта: її правовий режим, проблеми застосування / А.І. Плита. – Українське право. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrainepravo.com/legal_publications/essay-on-it-law/it_law_plyta_%D1%81ryptocurrency/?month=7&year=2018

37. Проект Закону України №7183 «Про обіг криптовалюти в Україні» від 6 жовтня 2017 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=6268427.

38. Проект Закону про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні № 7183-1 від 10 жовтня 2017 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710
39. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/XT/?uri=CELEX:32015L2366_2.
40. Elementary Cryptography and Protocols Introduction to Cryptography. The University of Sydney. [Електроннийресурс] – Режимдоступу: http://echidna.maths.usyd.edu.au/kohel/tch/MATH3024/Lectures/lectures_01.pdf
41. FATF, Report Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks, June 2014. – [Електроннийресурс].– Режимдоступу :<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>
42. Hari Krishnan , Sai Saketh ,Venkata Tej Vaibhav. Cryptocurrency Mining – Transition to Cloud. – (IJACSA) International Journal of Advanced Computer Science and Applications // Vol. 6, No. 9. – 2015 – pages 115- 124. [Електронний ресурс] – Режим доступу:https://thesai.org/Downloads/Volume6No9/Paper_15-Cryptocurrency_Mining_Transition_to_Cloud.pdf
43. Judgement of the court in case C-264/14 [Electronic resource] // European Court of Justice [Електроннийресурс] – Режимдоступу: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=604646>
44. Judgement of the court in case C-264/14 [Electronic resource] // European Court of Justice [Електроннийресурс] – Режимдоступу: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=604646>
45. Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System [Електроннийресурс] – Режимдоступу: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

46. Opinion of the European Banking Authority on the EU Commission's proposal to bring Virtual Currencies into the scope of Directive (EU) 2015/849 (4AMLD) - : [http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1547217/EBA+Opinion+on+the+](http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1547217/EBA+Opinion+on+the+47.REPORT+ON+ELECTRONIC+MONEY+European+Central+Bank,+1998)
47. REPORT ON ELECTRONIC MONEY European Central Bank, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/emoneyen.pdf>
48. A glossary of terms used in payments and settlement systems Банкі міжнародних розрахунків, 2003. [Електронний ресурс]/ BIS. – Режим доступу: <http://www.bis.org/cpmi/publ/d00b.pdf>
49. Електронні гроші в Україні та в українському Інтернеті. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.bankchart.com.ua/e_banking/statti/elektronni_groshi_v_ukrayini_ta_ukrayinskому_interneti
50. Internal Revenue Service (IRS) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.irs.gov/ru/>
51. Розвиток криптовалюти в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/3043845/rozvytok_rynku_kryptovalyut_ne_moje_zalyshatysya_poza_uvagoyu_derjavy
52. Пальчук В. Електронні гроші в Україні: суть та особливості / В. Пальчук // Економічна діяльність: нові орієнтири і ризики / Бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу електронної інформації. – 2013. – № 11. С. 2–14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/Ecdil/Ecdil11.pdf>
53. Загнітка Олег. Біткоїн: налаштувати не можна забороняти / KyivSchoolofeconomics – 22.08.2017р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kse.org.ua/uk/about/kse-news/?newsid=2096>
54. Шимон С.І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин : монографія / С. І. Шимон. – Київ : Юрінком Інтер, 2014. – 663 с.
55. Широчин С., Гартінгер Р. Платежі в мережі Інтернет: у пошуках “срібної кулі” / С. Широчин, Р. Гартінгер // Вісник Національного банку України. – № 4 (230). – 2015. – С.10-13.

56. Яванова М.А. Электронные деньги: история возникновения и развития / М.А. Яванова, Д.А. Яванова, М.С. Агафонова // Успехи современного естествознания. – 2012. – С. 143.
57. Смирнова И.Ф. Экономико-правовая природа денег и функции денег. Роль денег в возникновении платежных систем / И.Ф. Смирнова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2012. – № 9. – С. 154–158.
58. Кочергин Д.А. Электронные деньги : учебник./ Д.А. Кочергин. –М.: Маркет ДС, 2011. – 424 с.
59. Мельниченко О.В. Теоретичні засади електронних грошей /О.В. Мельниченко // Бізнесінформ. – 2013. – № 8. – С. 284–290.
60. Волохата В.Є. Функціонування платіжних систем України на сучасному етапі їх розвитку / В.Є. Волохата, А.А. Чубенко // Молодий вчений. – 2014. – № 7 (10). – С. 34–39.
61. Кондрашов Г.Д. История возникновения и развития денег, их роли функция в современных условиях / Г.Д. Кондрашов, Н.Н. Бурикова // Ученые записки. – 2010. – № 9. – С. 126–135.
62. Кравчук І. С. Особливості емісії та обігу електронних грошей в Україні / І. С. Кравчук // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 8. – С. 263–271.
63. Рябініна Л. М. Теорія сучасних грошей : монографія / Л. М. Рябініна. – К. : Університет банківської справи НБУ, 2011. – 238 с. 31. Смов
64. Дерев'яно С. І. Електронні гроші: сучасний стан та перспективи розвитку / С. І. Дерев'яно // Екон. вісн. ун-ту : зб. наук. пр. - 2014. - Вип. 22/1. - С. 138-143. - Бібліогр.: 18 назв. - укр.
65. Чунарев О.П. Бизнес на биткоинах : миф и реальность /О.П. Чунарев// Корпоративный юрист. – 2015.- №6 – С.49-52
66. Кравчук В. Електронні гроші в Україні : Аналітичний звіт / В. Кравчук, Д. Науменко, А. Глибовець. – Київ, 2012. – 64 с. 55. Ласукова, А.С. Електронні гроші як інструмент оптимізації грошового обігу [Текст] / А.С. Ласукова // Вісник

Університету банківської справи Національного банку України.- 2014.- № 1.- С. 190–193.

67. Засадна Х.О. QR-кодування та альтернативні технології / Х.О. Засадна // Фінансовий простір. – № 3 (15). – 2014. – С. 103-108.

68. Луць Л.А. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою) / Л.А. Луць. – Київ: Атіка, 2013. – 412 с.

69. Пожидаєва М. Значення законодавства ЄС для захисту прав користувачів платіжних систем в Україні / М. Пожидаєва // Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Європейські та міжнародні підходи до захисту прав людини», м. Київ, 7 квітня 2017 р. – С.43-48.